

VILNIAUS UNIVERSITETAS
FILOSOFIJOS FAKULTETAS
SOCIALINIO DARBO KATEDRA

Aušra Kučinskienė

Neakivaizdinių socialinio darbo studijų programa

Magistrinis darbas

**VAIKŲ PATEKIMO Į KŪDIKIŲ NAMUS PRIEŽASTYS:
SUBJEKTYVIOS TĖVŲ NUOMONĖS TYRIMAS**

Darbo vadovė:
asist. V. Jakutienė
lekt. V. Gevorgianienė

Vilnius
2007

Aušra Kučinskienė (asist. Vida Jakutienė, lekt. Violeta Gevorgianienė)

VAIKŲ PATEKIMO Į KŪDIKIŲ NAMUS PRIEŽASTYS: SUBJEKTYVIOS TĖVŲ NUOMONĖS TYRIMAS

Magistrinis darbas

V.: Socialinio darbo katedra, 2007, 48 psl.

SANTRAUKA

Pagrindinis šio darbo ir tyrimo tikslas – remiantis subjektyvia biologinių motinų nuomone, ištirti vaikų patekimo į kūdikių namus priežastis. Tyrimo metu stengiasi pažvelgti giliau ir paanalizuoti tėvų požiūrį ne tik į vaikų patekimo į kūdikių namus priežastis, bet ir į kitus dalykus, tokius kaip pačių motinų vaikystės išgyvenimai, galimos sąsajos tarp motinų santykių su tėvais ir jų pačių santykių su savais vaikais, požiūrį į išsilavinimą, darbą, pastangas kabintis į gyvenimą ir keisti esamą situaciją. Iškelti tokie tyrimo uždaviniai: ištirti motinų požiūrį į vaiko patekimo į kūdikių namus aplinkybes; palyginti motinų pateiktas vaikų patekimo į kūdikių namus priežastis su duomenimis iš vaikų bylų; ištirti, kokius jausmus išgyvena motinos, vaikams pakliuvus į kūdikių namus; išanalizuoti, ar tiriamų motinų tėvų šeimos modelis galėjo turėti įtakos motinoms vaiko palikimui kūdikių namuose; ištirti motinų požiūrį į dabartinę gyvenimo situaciją ir planus ateičiai. Tyrimo duomenys gauti dviem anketavimo būdais: 1) pagal informaciją, sukauptą vaiko asmens byloje, užpildyta anketa, 2) anketa, skirta vaikų, augančių kūdikių namuose, tėvams. Tyrime dalyvavo 20 kūdikių namų auklėtinių mamų, oficialiems duomenims gauti išanalizuotos 100 vaikų bylos. Visa medžiaga surinkta Vilniaus apskrities sutrikusio vystymosi kūdikių namuose. Tyrimo metu paaiškėjo pagrindinės vaikų patekimo į globos institucijas priežastys – tėvų girtavimas bei tėvystės įgūdžių stoka ir vaikų nepriežiūra. Dažniausiai vaikus lanko motinos, maždaug pusė yra įgiję aukštesnį nei vidurinį išsilavinimą, didesnė pusė šiuo metu yra dirbančios ir priskiriančios save prie vidutinės pajamas gaunančių asmenų. Pasitvirtino hipotezė, kad motinos savo elgesyje, gyvenimo būde vaikų patekimo į kūdikių namus priežasčių nemato, kadangi pastebėta, kad motinos nepripažįsta oficialiai paskelbtų vaikų patekimo į kūdikių namus priežasčių. Dėl susiklosčiusios situacijos motinos dažnai išgyvena kaltės, gėdos, pykčio bei skausmo jausmus. Hipotezė, kad vaikus praradusioms, bet kūdikių namuose juos lankančioms motinoms būdingas kaltės jausmas bei noras vaikus susigrąžinti, pasitvirtino. Sąsajų tarp motinų

tėvų šeimos modelio bei santykių su jais ir jų vaikų atsiradimo kūdikių namuose priežasčių nustatyti nepavyko. Motinų požiūris į dabartinę situaciją yra palankus ir optimistiškas, daugelį dalykų jos vertina teigiamai, didžioji dauguma stengiasi gerinti esamą padėtį, ruošiasi susigrąžinti vaikus į šeimą ir kuria gražius planus ateičiai.

Aušra Kučinskienė (assist. Vida Jakutienė, lect. Violeta Gevorgianienė)

REASONS OF SETTLING CHILDREN INTO RESIDENCE FOR INFANTS: RESEARCH OF SUBJECTIVE PARENTS' OPINIONS

Master Thesis

VU.: Department of Social Work, 2007, 48 pages.

SUMMARY

The main objective of this Master Thesis and research is to analyse the reasons of settling children into a residence for infants basing on subjective opinions of their biological mothers. During the research the author tried to make a deeper insight into the problem and analyse the parents' attitude towards not only the reasons of settling their children into a residence for infants, but also other issues, such as their mothers' childhood experience, possible links between mothers' relationship with their parents and their own children, their attitude towards education, work, efforts to survive in life and possible changing of the present situation. The Thesis raises the following goals of research: to analyse mothers' attitude towards the circumstances of settling their children into a care institution; compare the reasons supplied by mothers with the data taken from the children's files; determine what feelings mothers have when their children are settled in a residence for infants; analyse if the parents' family model of the women under research could have influence on these mothers leaving their children in a residence for infants; investigate mothers' attitude towards their present life situation and future plans. The data of the research were obtained by two survey methods: 1) according to the information accumulated in children's personal files and a filled in questionnaire, 2) a questionnaire directed towards the parents of the children brought up in the residence for infants. The survey included 20 mothers of the children settled in the residence for infants, and 100 children's files were analysed in order to obtain the official data. All the material was collected in the Residence for Infants with Delayed Development of Vilnius County. The research revealed the main reasons of settling children into care institutions: parents' drinking, lack of parenthood skills and neglect of children. In most cases the children are visited by their mothers. Almost half of the surveyed mothers have a higher than secondary school education, a bigger half of mothers are employed and claim to be receiving average income. The research has confirmed the hypothesis that mothers do not see any reasons

why their behaviour and lifestyle influenced settling their children in the residence for infants. It was noticed that the mothers do not recognize the officially declared reasons of settling their children in a care institution. However, the present situation often makes mothers feel guilty, ashamed, angry and hurt. The research has also confirmed the hypothesis that the mothers whose children are settled in a care institution but who still visit them, feel guilty and wish to have their children back. The author was not able to determine a link between the mothers' parents' family model and relationship with their parents, and settling their children into the residence for infants. The mothers' attitude towards their present situation is positive and optimistic, they give a positive evaluation of most issues, the majority of them try to improve the present situation, are going to take their children back to their family and making nice future plans.

TURINYS

IVADAS	
3	
1. TEORINĖ DARBO DALIS	
5	
1.1 Globos sistema Lietuvoje	5
1.1.1 Globos apibrėžimas, rūšys ir formos	5
1.1.2 Teisinių aktų, reglamentuojančių vaikų globą Lietuvoje, apžvalga	5
1.1.3 Globos institucijų struktūrinė sistema ir funkcijų pasiskirstymas	7
1.2 Sutrikusio vystymosi kūdikių namai.....	9
1.3 Bendra statistinių duomenų apie socialinės rizikos šeimas apžvalga	10
1.4 Priežastys, įtakojančios vaikų patekimą į globos įstaigas	13
1.4.1 Vaiko negalia.....	..13
1.4.2 Priežastys, glūdinčios socialinės rizikos šeimose	14
1.5 Vaikų gyvenimo skyrium nuo tėvų pasekmės.....	15
1.6 Tyrimo tikslas, uždaviniai, hipotezės	17
2. TYRIMO METODIKA	18

2.1 Tiriamieji ir tyrimo sąlygos	18
2.2 Tyrimo organizavimas	18
2.3 Tyrimo metodas	19
2.4 Tyrimo duomenų apdorojimas	19
3. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ	20
3.1 Vaikų ir jų motinų socialiniai demografiniai duomenys	20
3.2 Vaikų patekimo į kūdikių namus priežastys	26
3.3 Motinų išgyvenami jausmai vaikams pakliuvus į kūdikių namus	32
3.4 Motinų tėvų šeimos modelio ir santykių su jais sąsajos su vaikų palikimu kūdikių namuose	34
3.5 Motinų požiūris į dabartinę situaciją ir planai ateičiai	38
4. TYRIMO APIBENDRINIMAS	43
5. IŠVADOS	45
LITERATŪROS SĄRAŠAS	46
PRIEDAI	

ĮVADAS

Kiekvienas vaikas turi teisę augti šeimoje, nes tai geriausiai atitinka jo interesus. Deja, dažnai atsitinka taip, kad vaikai dėl jų pačių saugumo, netinkamo tėvų gyvenimo būdo, alkoholio, psichotropinių medžiagų vartojimo jiems artimoje aplinkoje, ar tiesiog dėl to, kad savo biologiniams tėvams jie yra nereikalingi, priversti gyventi įvairiose globos institucijose ar kūdikių namuose.

Tačiau išsąmoninus problemą, ją reikia spręsti – būtina išsiaiškinti vaikus neauginančių tėvų požiūrį į susidariusią situaciją, jų motyvus ją keisti. Galbūt labiau įsigilinus į tokių žmonių mąstymo, gyvenimo būdo, požiūrio ypatumus, įsiklausius į jų poreikius, būtų įmanoma rasti efektyvesnių būdų jiems padėti ir taip sumažinti vaikų, likusių be tėvų globos bei gyvenančių valstybės globoje, skaičių.

Patekimo į kūdikių namus ar kitas globos institucijas priežastys yra tirtos, jos gana akivaizdžios ir būdingos ne tik Lietuvai. Tačiau subjektyvaus biologinių tėvų požiūrio tyrimų ir darbų ta tema, ypač Lietuvoje, mažai, dauguma jų bakalaurų, magistrų darbai, tačiau jie nėra atviri visuomenei.

Magistrinio darbo tyrimui ir nagrinėjimui pasirinkta tokia tema todėl, kad yra nauja, aktuali, mažai nagrinėta, todėl savaimė įdomi. Darbe siekta giliau pažvelgti ne tik į akivaizdžias ir oficialiai pateikiamas vaikų patekimo į kūdikių namus priežastis, bet išanalizuoti tėvų požiūrį į tokius dalykus kaip darbas, išsilavinimas, vertybės.

Rašant darbą iškeltas toks tyrimo tikslas: remiantis subjektyvia biologinių motinų nuomone, ištirti vaikų patekimo į kūdikių namus priežastis.

Tyrimo uždaviniai:

1. Ištirti motinų požiūrį į vaiko patekimo į kūdikių namus aplinkybes.
2. Palyginti motinų pateiktas vaikų patekimo į kūdikių namus priežastis su duomenimis iš vaikų bylų.
3. Ištirti, kokius jausmus išgyvena motinos, vaikams pakliuvus į kūdikių namus.
4. Išanalizuoti, ar tiriamų motinų tėvų šeimos modelis ir santykiai su jais, galėjo turėti įtakos vaikų palikimui kūdikių namuose.
5. Ištirti motinų požiūrį į dabartinę gyvenimo situaciją ir planus ateičiai.

Visas darbas susideda iš šių dalių: įvado, teorinės darbo dalies, tyrimo metodikos

apžvalgos, tyrimo rezultatų ir jų aptarimo, tyrimo apibendrinimo, išvadų.

Įvadinėje darbo dalyje trumpai pristatomas darbas, tyrimo tikslai, uždaviniai, tiriamos problemos aktualumas ir reikšmingumas.

Teorinėje dalyje aptariama vaikų globos sistema Lietuvoje, teisiniai aktai, reglamentuojantys Lietuvos globos sistemą, globos institucijų struktūra bei funkcijų pasiskirstymas, pateikiami statistiniai duomenys apie socialinės rizikos šeimas, aptariamą pagrindinę vaikų patekimo į kūdikių namus priežastis ir pasekmės, kai vaikai gyvena atskirai nuo tėvų. Teorinė dalis pabaigiama tyrimo problema, tikslais, uždaviniais ir hipotezėmis.

Tyrimo metodikos apžvalgos dalyje aprašomas tyrimo metodas, anketų sudarymo principai, tyrimo duomenų apdorojimas, tyrimo organizavimas ir eiga.

Tyrimo rezultatų ir jų aptarimo dalyje analizuojami tyrimo metu gauti duomenys: vaikų ir jų tėvų socialiniai demografiniai duomenys, motinų požiūris į jų vaikų patekimo į kūdikių namus priežastis, motinų pateiktų vaikų patekimo priežasčių palyginimas su vaikų bylose esančiuose dokumentuose pateiktomis priežastimis, motinų išgyvenami jausmai vaikams pakliuvus į kūdikių namus, pasiruošimą motinystei, požiūris į esamą situaciją, planai dėl vaiko susigrąžinimo į šeimą bei planai ateičiai.

Tyrimo apibendrinimo dalyje trumpai pristatomi gauti rezultatai.

Išvadose pateikiami gauti rezultatai pagal išsikeltus tikslus, uždavinius bei hipotezes.

Ypač noriu padėkoti savo darbo vadovėms asist. Vidai Jakutienei ir lekt. Violetai Gevorgianienei už vertingus patarimus, pastabas ir pagalbą rašant šį darbą.

1. TEORINĖ DARBO DALIS

1.1 Globos sistema Lietuvoje

1.1.1 Globos apibrėžimas, rūšys ir formos

Vaiko globa (rūpyba) – likusio be tėvų globos vaiko, įstatymų nustatyta tvarka patikėto fiziniam ar juridiniam asmeniui priežiūra, auklėjimas ir ugdymas, kitų jam tinkamų dvasiškai ir fiziškai augti sąlygų sudarymas ir palaikymas, jo asmeninių, turtinių teisių bei teisėtų interesų gynimas ir atstovavimas jiems (Vaiko globos organizavimo nuostatai, 2002).

Šiame darbe vartojama tik globos sąvoka, nes globos ir rūpybos sąvokos savo tikslais ir uždaviniais nesiskiria, skiriasi tik teisiniu aspektu – globa nustatoma neveiksniam asmeniui – vaikui iki 14 metų, o rūpyba nustatoma ribotai veiksniam asmeniui – vaikui, sulaukęs 14 metų, yra ribotai veiksnus žmogus. Kadangi šiame darbe analizuojamos vaikų patekimo į kūdikių namus priežastys (kalbama apie kūdikius ir vaikus iki trejų metų), todėl rūpybos sąvoka iš viso neaktuali.

Išskiriamos trys vaiko globos formos:

1. globa šeimoje,
2. globa šeimynoje,
3. globa vaikų globos institucijoje

Steigiant vaiko globą šeimoje, šeimynoje ar institucijoje, atsižvelgiant į vaiko bei jo tėvų situaciją, gali būti nustatoma laikinoji arba nuolatinė globa.

Laikinoji vaiko globa – laikinai be tėvų globos likusio vaiko priežiūra, auklėjimas, jo teisių ir teisėtų interesų atstovavimas bei gynimas šeimoje, šeimynoje ar institucijoje. Vaiko laikinosios globos tikslas – grąžinti vaiką į šeimą (Civilinis kodeksas, 3.253, toliau - CK). Laikinoji vaiko globa steigama savivaldybių administracijų direktorių įsakymu.

Nuolatinė vaiko globa nustatoma be tėvų globos likusiems vaikams, kurie esamomis sąlygomis negali grįžti į savo šeimą, ir jų priežiūra, auklėjimas, teisių bei teisėtų interesų atstovavimas bei gynimas pavedamas kitai šeimai, šeimynai arba vaikų globos institucijai (CK, 3.256). Nuolatinė vaiko globa steigama apylinkių teismų sprendimu, neterminuotai apribojus tėvų valdžią vaikų atžvilgiu arba atskyrus vaikus nuo tėvų.

1.1.2 Teisinių aktų, reglamentuojančių vaikų globą Lietuvoje, apžvalga

Vaikų globą Lietuvoje reglamentuoja pagrindiniai teisės dokumentai: Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas (2000), Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996), Vaiko globos organizavimo nuostatai (2002), Vaiko laikinosios globos organizavimo nuostatai (2002) ir Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas (2002).

Šiuose teisiniuose dokumentuose konkrečiai ir labai tiksliai apibrėžiama, kas tai yra globa, globos formos ir rūšys, globos pradžia bei pabaiga; globėjai, jų pareigos, funkcijos, atsakomybės, tinkamumas tapti globėjais; globojami vaikai, jų statusas.

Pagrindinis vaiko globos tikslas – užtikrinti vaiko auklėjimą ir priežiūrą aplinkoje, kurioje jis galėtų saugiai tinkamai augti, vystytis ir tobulėti (CK, 3.248).

Vaiko globai keliami uždaviniai:

- 1) paskirti vaikui globėją, kuris juo rūpintųsi, jį auklėtų, jam atstovautų ir gintų jo teises ir teisėtus interesus;
- 2) sudaryti vaikui gyvenimo sąlygas, kurios atitiktų jo amžių, sveikatą ir išsivystymą,
- 3) rengti vaiką savarankiškam gyvenimui šeimoje ir visuomenėje. (CK, 3.248)

Likusio be tėvų globos vaiko statusas Vaiko globos organizavimo nuostatuose apibrėžiamas taip:

1. našlaitis, kurio abu tėvai arba turėtas vienintelis iš tėvų yra miręs;
2. kurio abu tėvai arba artimieji giminaičiai nežinomi (rastas vaikas);
3. kurio turimas vienintelis iš tėvų arba abu tėvai yra dingę ir paskelbta jų paieška;
4. kurio turėtas vienintelis iš tėvų arba abu tėvai teismo paskelbti mirusiais arba pripažinti nežinia kur esančiais;
5. kurio turimas vienintelis iš tėvų arba abu tėvai nustatyta tvarka pripažinti neveiksniais;
6. kurio tėvai arba vienintelis iš tėvų laikinai negali juo rūpintis dėl abiejų tėvų ar vieno iš jų ligos, suėmimo, bausmės atlikimo ar kitų svarbių priežasčių;
7. kurio tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų nesirūpina, nesidomi vaiku, jo neprižiūri, netinkamai auklėja, naudoja fizinį ar psichologinį smurtą, ir dėl to kyla pavojus vaiko fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam vystymuisi bei saugumui, ir kuris įstatymų nustatyta tvarka paimtas iš šeimos (kol teismo tvarka vaikas bus atskirtas nuo tėvų);
8. nuo kurio radimo dienos per tris mėnesius nenustatyti tėvystės ar artimos giminystės

ryšiai;

9. kuris įstatymų nustatyta tvarka yra atskirtas nuo tėvų;

10. kurio tėvams (tėvui ar motinai) įstatymų nustatyta tvarka laikinai ar neterminuotai apribota tėvų (tėvo ar motinos) valdžia.

Nustatant vaikui globą atsižvelgiama į kelis labai svarbius principus:

1) vaiko interesų pirmumas;

2) pirmumo teisę tapti globėjais turi vaiko artimieji giminaičiai, jeigu tai atitinka vaiko interesus;

3) vaiko globa šeimoje;

4) brolių ir seserų neišskyrimas, išskyrus atvejus, kai tai pažeidžia vaiko interesus. (CK, 3.249)

Svarbiausias kriterijus priimant bet kokius su vaiku susijusius veiksmus yra vaiko interesai. Pagrindines vaiko teises ir laisves reglamentuoja Jungtinių Tautų Organizacijos Vaiko teisių konvencija, kurią Lietuvos Respublika ratifikavo ir įsipareigojo vykdyti 1995 metais, bei Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, priimtas 1996 metais.

Vaiko interesai – įstatymuose numatytos vaiko teisės ir galimybės šias teises įgyvendinti konkrečioje situacijoje garantuojant jo ugdymo, auklėjimo ir gyvenimo sąlygų gerinimą (Vaiko globos organizavimo nuostatai, 2002).

1.1.3 Globos institucijų struktūra ir funkcijų pasiskirstymas

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2005-2006 metų Socialinio pranešimo duomenimis, šiuo metu Lietuvoje yra apie 14 tūkst. vaikų, likusių be tėvų globos, iš jų 6 tūkst. globojami institucijose.

Vaikų globos institucijose apgyvendinami našlaičiai ir likę be tėvų globos vaikai, taip pat vaikai, laikinai likę be tėvų globos (pvz. abiem tėvam ar vienam iš jų esant įkalinimo įstaigoje, susirgus ir pan.), vaikai iš socialinės rizikos šeimų, kuriose neužtikrinama saugi ir tinkama gyvenimui bei mokymuisi aplinka, nesudaromos tinkamos sąlygos tobulėti.

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos 2006 metų ataskaitos duomenimis, iš viso Lietuvoje yra 106 globos institucijos. Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos

Vyriausybės 2006 metų duomenimis, 54 vaikų globos namai yra valstybiniai, iš kurių 32 steigėjos yra apskritys, 22 – savivaldybės. Vaikų globos institucijos apima tokias įstaigas kaip apskričių ir savivaldybių vaikų globos namai, globos įstaigos neįgaliems vaikams, specialiosios mokyklos, specialieji vaikų auklėjimo ir globos namai ir pan. Kiekvienai vaikų globos institucijai rūšiai yra būdinga tam tikra specifika, įstaigos atlieka skirtingas funkcijas.

Vaikų globos namuose teikiamos nuolatinės priežiūros, ugdymo, užimtumo, socialinio darbo, socialinės rehabilitacijos ir reintegracijos bei kitos socialinės paslaugos.

Globos įstaigose neįgaliems vaikams gyvena vaikai, turintys sunkias fizines ir protines negales. Čia jiems teikiamos medicininės priežiūros, slaugos ir jei įmanoma ugdymo, užimtumo paslaugos.

Specialiosiose mokyklose ugdomi vaikai, turintys intelekto sutrikimų, arba normalių protinių gebėjimų vaikai, turintys fizinę negalę. Didžiąją dalį vaikų sudaro nežymią proto negalią turintys vaikai, kurie galėtų būti integruojami į bendrojo lavinimo mokyklas, nors kol kas Lietuvoje tokia integracija dar sunkiai skinasi kelią.

Specialiųjų vaikų auklėjimo ir globos namų tikslas – teikti nepilnamečiui, turinčiam elgesio sutrikimų, įvairiapusę, teigiamus jo elgesio pokyčius sąlygojančią pagalbą, taip pat padėti jam integruotis į visuomenę, perimant jai priimtina vertybių sistemą. (cit. Vaiko teisių padėtis Lietuvos stacionariose globos ir ugdymo įstaigose, 2007)

Lietuvoje kiekvienais metais be tėvų globos lieka apie 3 tūkstančius vaikų. Daugiau nei pusė vaikų apgyvendinami stacionariose vaikų globos įstaigose, apie 45 % steigiamą globa šeimose ar šeimynose.

1 lentelė. Vaikų pasiskirstymas pagal globos vietą 2004-2005 metus

Vaiko globos vietas	2004 m.	2005 m.
Iš viso	3267	3209
Šeimose	1368	1383
Šeimynose	25	31
Kūdikių namuose	295	245
Apskrities vaikų globos namuose	599	678
Globos įstaigose neįgaliems vaikams	19	19
Bendrojo lavinimo internatinėse mokyklose	40	15

Specialiosiose internatinėse mokyklose	64	41
Savivaldybės vaikų globos namuose	397	345
Savivaldybės vaikų globos grupėse	301	292
Nevyriausybinuose vaikų globos namuose	159	160

(Valstybės vaikų teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos duomenys, 2006)

Lietuvoje esantys vaikų globos namai gali būti valstybiniai ir steigti nevyriausybinių organizacijų. Esminis skirtumas tarp tokių globos įstaigų yra finansavimas – valstybinės globos institucijos finansuojamos iš valstybės biudžeto lėšų, savivaldybių biudžeto lėšų ir kitų šaltinių, o nevyriausybinių organizacijų globos namus finansuoja steigėjai bei rėmėjai.

Kaip matyti iš duomenų, pateiktų 2 lentelėje, didžioji dalis vaikų apgyvendinami institucijose. Norėtusi, kad mūsų visuomenė atsikratytų stereotipinio mąstymo apie paveldimus bloguosius genus ir kuo daugiau vaikų rastų naujus namus šeimose. Dar vienas dalykas, kodėl lietuviai taip vangiai ima vaikus į globą yra tas, kad Lietuvoje globa vis dar suprantama kaip pakeičiamoji tėvystė, todėl dauguma šeimų imdamos vaiką globoti, supranta šį veiksma beveik tai pat kaip įvaikinimą, beveik visais atvejais nustatoma nuolatinė vaiko globa šeimoje. Kol kas dar neturime tokių globėjų, kurie suprastų vaikų globotą kaip darbą ir kurių namų durys būtų atviros kiaurą parą tėvų globos netekusiam vaikui. Institucinės globos poveikis aptartas 1.5. skyriuje.

1.2 Sutrikusio vystymosi kūdikių namai

Kūdikių ir vaikai iki trejų metų apgyvendinami penkiuose apskrįčių (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Alytaus) sutrikusio vystymosi kūdikių namuose ir Panevėžio A. Bandzos kūdikių ir vaikų globos namuose.

Kūdikių namai nuo kitų įstaigų, auginančių be tėvų globos likusius vaikus, skiriasi tuo, kad yra medicininės, o ne socialinės institucijos. Kūdikių namai yra Lietuvos nacionalinės sveikatos sistemos asmens sveikatos priežiūros biudžetinės įstaigos, vykdančios antrinio ir (arba) tretinio lygio asmens sveikatos priežiūrą ir ankstyvąją reabilitaciją. Kūdikių namai savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Sveikatos priežiūros įstaigų įstatymo pakeitimo ir

Biudžetinių įstaigų bei kitais įstatymais ir teisės aktais, Sveikatos apsaugos ministerijos, steigėjo įsakymais bei normatyviniais dokumentais, Kūdikių namų nuostatais. Kūdikių namai yra įstaigos, skirtos kūdikiams ir vaikams nuo 0 iki 3 metų, netekusiems tėvų globos ir priežiūros, našlaičiams, pamestinukams, vaikams iš socialinės rizikos aplinkos, taip pat vaikams su negalia bei raidos sutrikimais. Vaikams, turintiems negalę, medicininės, slaugos bei socialinės paslaugos kūdikių namuose teikiamos iki 7 metų.

Pagal veiklos nuostatus sutrikusio vystymosi kūdikių namų tikslai, pobūdis ir sritys yra vienodos, tačiau veiklos praktika, prioritetai yra skirtingi, vienu veiklos prioritetu – tėvų globos netekusių vaikų (kūdikių) globa ir sveikatos priežiūra (antrinio lygio ambulatorinės ir stacionarinės ankstyvosios reabilitacijos paslaugos), kitų veikla labiau orientuota į asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimą raidos sutrikimų turintiems vaikams (antrinio lygio ambulatorinės ir tretinio lygio stacionarinės abilitacijos paslaugos), tiek tėvų globos netekusiems vaikams, tiek rimtų sveikatos sutrikimų turintiems vaikams, augantiems šeimose, taip pat tėvams, auginantiems neįgalius vaikus, vaikų globos įstaigoms, globojančioms vaikus su raidos sutrikimais, specialistų mokymų organizavimą ir pan. (Valstybės vaiko teisių kontrolieriaus įstaigos ataskaita, 2005 m.)

Socialinių tyrimų instituto 2004 metų tyrimo „Svarbus kiekvienas vaikas“ duomenimis, sutrikusio vystymosi kūdikių namuose teikiamas paslaugas būtų galima suskirstyti į tokias paslaugų grupes:

- vaikų ligų profilaktika – profilaktiniai tikrinimai, skiepijimai;
- vaikų ligų diagnostika ir gydymas (specialistų konsultacijos – vaikų ligų gydytojo, ortopedo-traumatologo, vaikų neurologo, fizinės medicinos ir reabilitacijos gydytojo, medicinos psichologo, logopedo, kineziterapeuto, specialiojo pedagogo, ergoterapeuto, slaugytojo, socialinio darbuotojo);
- intensyvi slauga (vaikams, turintiems itin sunkią negalią);
- vaikų raidos sutrikimų ankstyvoji reabilitacija – funkcinis įvertinimas, individualių terapijos priemonių taikymas;
- ankstyvasis specialusis vaikų ugdymas (sudaromos vaikų ugdymo sąlygos: fizinio ir protinio vystymosi bei socialinės adaptacijos);
- papildomas ugdymas;
- atstovavimas vaikų teisėms.

Kūdikių namuose greta kitų specialistų, dirba ir socialiniai darbuotojai. Pagrindinė

socialinių darbuotojų funkcija – atstovauti vaikų interesus ginant jų teises teismuose dėl tėvų valdžios ribojimo, globėjo nustatymo, gyvenamosios vietos nustatymo, įvaikinimo. Kitos funkcijos: priimti ir išleisti vaiką į/iš kūdikių namų, vesti vaiko asmens bylą, tvarkyti dokumentaciją, bendrauti su biologiniais tėvais, įvaikintojais, globėjais, padėti jiems rasti ryšį su vaikais, konsultuoti įvairiais socialiniais klausimais.

Vienas iš pagrindinių sutrikusio vystymosi kūdikių namų funkcijų – ankstyvoji vaikų raidos sutrikimų rehabilitacija ir korekcija, čia ne tik gydoma, reabilituojama, bet ir ugdoma – taikoma muzikos, dailės terapija, vykdomas papildomas ugdymas: kalbos lavinimo, sensorinio ugdymo. Kai kurie kūdikių namai, skirdami ypač daug dėmesio kūdikių ir vaikų ugdymui bei rehabilitacijai, įsirengė sporto, vaikų pramogų sales, žaidimų kambarius, baseinus, perlines vonias.

Vidutinis grupės dydis – 10 vaikų ir ją vidutiniškai aptarnauja 9 darbuotojai. Kūdikius ir vaikus iki 18 mėnesių prižiūri vaikų slaugytojos, turinčios tam reikalingą vaikų slaugytojos kvalifikaciją, vyresni vaikai auga vadinamosiose pedagoginėse grupėse. Juos prižiūri auklėtojos, turinčios aukštąjį pedagoginį išsilavinimą, bei auklėtojų padėjėjos.

Visų kūdikių namų steigėjai yra apskrities viršininko administracijos. Visi kūdikių namai finansuojami iš valstybės biudžeto lėšų, kurių asignavimų valdytojai yra apskričių viršininko administracijos. Socialinių tyrimų instituto 2004 metų tyrimo „Svarbus kiekvienas vaikas“ duomenimis, 1 vaiko išlaikymas kūdikių namuose svyruoja nuo 13,8 tūkstančių litų (Vilniuje) iki 26,8 tūkstančių litų (Kaune) per metus. Vidutiniškai tai sudaro apie 19,2 tūkstančius litų per metus.

1.3. Bendra statistinių duomenų apie socialinės rizikos šeimas apžvalga

Kaip jau buvo minėta, geriausiai vaiko interesus atitinka gyvenimas šeimoje. Šeima yra viena iš didžiausių vertybių. Vaikui šeimoje suteikiama pastovi, saugi aplinka, mylinti šeima. Tik normalioje šeimoje vaikas gali tinkamai vystytis ir augti, išmokti adekvačiai vertinti situacijas, poelgius, emocijas, valdyti pyktį, kontroliuoti, spręsti konfliktus, savarankiškai priimti sprendimus, motyvuoti savo gyvenimą, turėti tikslų bei jų siekti. Tačiau ne visos šeimos yra tokios. Egzistuoja ir kitokio tipo šeimos, tai – socialinės rizikos šeimos.

Socialinės rizikos šeima – tai šeima, kurioje narių bendradarbiavimas ir emocinis bendravimas yra sutrikę ir kurios neigiama aplinka neskatina sveiko ir produktyvaus asmenybės

augimo ir vystymosi. Šiose šeimose dažnai yra netenkinami vaikų fiziniai ir emociniai poreikiai, tai lemia labai žemą vaikų savęs vertinimą, skurdžius socialinius įgūdžius bei menką adaptaciją. (Programa „Šeima”, programą parengė VŠĮ „Rafaelis“)

Skiriami šie socialinės rizikos šeimų tipai:

- vienas arba abu tėvai turi žalingų įpročių ar kompulsijų – vartoja kvaišalus, demonstruoja palaidą seksualinį elgesį, lošia azartinius žaidimus, per daug laiko praleidžia darbe,
- vienas ar abu tėvai grasina ir naudoja fizines bausmes, kaip pagrindinę disciplinos priemonę. Vaikai gali būti fizinio smurto liudininkais arba priversti dalyvauti baudžiant brolius ir seseris, arba gyvena baimėje dėl galimų agresijos protrūkių,
- vienas ar abu tėvai naudoja stiprią autoritarinę kontrolę, kaip auklėjimo priemonę,
- vienas ar abu tėvai naudoja vaikus kaip savo nuosavybę, kurios pagrindinis tikslas tenkinti tėvų fizinius ir emocinius poreikius,
- vienas ar abu tėvai netenkina ar grasina netenkinti vaiko bazinių poreikių,
- šeima fanatiškai seka tam tikrais tikėjimais ar stereotipais (Programa „Šeima”, programą parengė VŠĮ „Rafaelis“).

Ankstesniame skyriuje buvo paminėta, kad kiekvienais metais be tėvų globos lieka apie 3 tūkstančius vaikų. Kol kas dėl ekonominių, socialinių sąlygų, skurdo, nedarbo, alkoholizmo (ypač rajonuose), narkomanijos socialinės rizikos - asocialių, probleminių šeimų skaičius nemažėja, išlieka daugmaž stabilus, o tuo pačiu panašus išlieka ir tėvų globos netenkančių vaikų skaičius.

2005 metais kaip ir 2004 metais socialinės rizikos šeimų skaičius šalyje išliko beveik toks pat. 2004 metais į savivaldybių Vaiko teisių apsaugos tarnybų įskaitas buvo įtrauktos 16869 šeimos, kuriose augo 36895 vaikai. 2005 metais 16361 socialinės rizikos šeimose augo 36535 vaikai. 2005 metų bėgyje į socialinės rizikos šeimų įskaitas įrašytos naujos 2025 socialinės rizikos šeimos, kuriose augo 4701 vaikai (Socialinis pranešimas, 2005-2006 m.).

Kaip matyti iš žemiau pateikiamos lentelės, dažniausiai šeimos, auginančios vaikus, į socialinės rizikos šeimų įskaitas įtraukiamos dėl girtavimo bei tėvystės įgūdžių stokos, kitaip sakant, dėl vaikų nepriežiūros. Remiantis savivaldybių Vaikų teisių apsaugos tarnybų duomenimis, 2005 metais kaimuose gyveno 2/3 (6304-9943) visų į įskaitą dėl girtavimo įrašytų socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus. Šių šeimų vaikams vėliau buvo steigta globa vaikų globos namuose (Socialinis pranešimas, 2005-2006).

2 lentelė. Socialinės rizikos šeimų ir jose augančių vaikų skaičius pagal priežastis 2005 metais

Priežastis	Šeimų skaičius	Vaikų skaičius jose	
		Iš viso	0-3 m.
Dėl girtavimo	9944	23008	2873
Dėl azartinių žaidimų	3	6	
Dėl tėvystės įgūdžių stokos	3122	7392	1329
Dėl tėvų prievartos prieš vaikus	761	1266	119
Dėl netinkamo valstybės šeimai teikiamos paramos naudojimo	537	1291	126
Dėl neterminuoto tėvų valdžios apribojimo	283	468	153
Dėl kitų priežasčių	1712	3104	354
Iš viso:	16361	36535	4954

(Savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų duomenys, 2006 m.)

Mokslininkų yra įrodyta, kad vaikai mokosi iš savo šeimų pavyzdžių, suaugę kurdami savo šeimas jie nesąmoningai atkuria savo tėvų šeimos modelį. Tik harmoningoje šeimoje galima iš tikrųjų suprasti, kas tai yra šeima, kokie santykiai, vaidmenys, įsipareigojimai, motyvai sieja šeimos narius. Todėl labai svarbu dirbti socialinį darbą su socialinės rizikos šeimomis ir padėti tėvams suvokti savo problemas, įsisąmoninti keisti požiūrį į savo gyvenimo būdą ir siekti susigrąžinti vaikus į šeimą. Nereikia tikėtis, kad šeima pati susivoks ir sugebės pati išspręsti tokio masto problemas kaip alkoholizmas ar skurdas vien todėl, kad iš jų atimti vaikai. Vaikų atėmimas negali būti ir nėra priemonė tėvų atvedimui į doros kelią. Tačiau dažnai atsitinka taip, kad darbas su socialinės rizikos šeimomis ir baigiasi tuomet, kai vaikas apgyvendinamas saugioje aplinkoje – vaikų globos ar kūdikių namuose. Tai galima paaiškinti tuo, kad Lietuvoje kol kas dar tikrai per mažai dėmesio ir lėšų skiriama šių problemų sprendimams – rajonai dideli, socialinės rizikos šeimų daug, o socialinių darbuotojų ar Vaikų teisių tarnybų inspektorių per mažai, jie nespėja net patikrinti visų šeimų, jau nekalbant apie socialinį ar prevencinį darbą. Gera žinia yra ta, kad nuo šių metų kiekvienoje seniūnijoje buvo steigti nauji etatai ir priimti po 1-2 socialinius darbuotojus darbui su socialinės rizikos šeimomis.

1.4 Priežastys, įtakojančios vaikų patekimą į kūdikių namus

1.4.1 Vaiko negalė

Kūdikių namai pirmiausiai yra įstaiga skirta vaikams su negale ir įvairiais sutrikimais. Dažnai kūdikių namuose apgyvendinami normalių tėvų vaikai, turintys didelių sveikatos problemų, tačiau tėvai tokių vaikų neatsisako ir nepalieka likimo valiai, jais rūpinasi, lanko, prižiūri, gulasi kartu į ligonines, kai šie ten pakliūva susirgę ar planinėms operacijoms. Kūdikių namuose vaikams su sveikatos problemomis suteikiama visa reikalinga medicininė ir slaugos pagalba, organizuojamos visos įmanomos specialistų konsultacijos, operacijos, stengiantis kaip įmanoma pagerinti vaiko gyvenimo kokybę. Jeigu vaikas ugdytinas – organizuojamas ugdymo procesas. Vaikus su sunkiomis kompleksinėmis negalėmis auginti šeimoje reikia labai stiprios valios, ryžto, pasiaukojimo ir materialinių išteklių. Tokiems vaikams prižiūrėti, priklausomai nuo negalės sunkumo laipsnio, reikalingos slaugytojos kiaurą parą, specialūs vežimėliai, kėdutės, maudymosi vonioje įranga. Dažnai tėvai ir fiziškai, ir morališkai, ir materialiai nepajėgia rūpintis tokiais vaikais namuose. Auginant neįgalų vaiką namuose šeima arba turi labai gerai gyventi finansiškai, kad galėtų samdyti slaugytojus, arba vienas iš tėvų turi pasiaukoti ir visą savo dėmesį skirti vaikui – vežioti jį pas specialistus, į įvairias procedūras ir pan. Auginant neįgalų vaiką prireikia ir specialių žinių, todėl kūdikių namai yra kaip viena iš pagalbos tėvams forma, kadangi Lietuvoje visiškai neišplėtotą pagalbą tėvams, auginantiems šeimoje vaiką, su sunkiomis sveikatos problemomis.

Ne visiems kūdikių namų auklėtiniams reikalinga nuolatinė intensyvi slauga. Kita vaikų grupė – tai vaikai, su įvairiais raidos sutrikimais. Tokie vaikai galėtų augti šeimose, tačiau pediatrų priežiūra, bent jau kūdikiams iki pusės metų - būtina nors jiems taip pat reikalinga pediatro priežiūra. Beveik apie 60 % kūdikių atvyksta iš ligoninių naujagimių skyrių. Labai didelė dalis – neišnešioti, gimę prieš laiką naujagimiai. Beveik be išimties visiems: ar atvykusiems iš ligoninių naujagimiams ar paimtiems iš asocialios šeimos didesniems vaikams diagnozuojama mažakraujystė, rachitas, mažas svoris ir žemas ūgis, raidos sutrikimai, alkoholinis vaisiaus sindromas ar efektas ir panašūs atvejai. Todėl daugumai šių kūdikių ir vaikų reikia specialistų – logopedų, psichologų, kineziterapeutų, masažuotojų, pedagogų – pagalbos, kadangi daug vaikų

atsilieka raidoje, ir geros priežiūros – tinkamos mitybos, maisto papildų bei vitaminų - kadangi nei motinos nėštumo metu, nei vaikai, gyvendami asocialioje aplinkoje, reikiamo kiekio naudingų medžiagų negavo.

1.4.2 Priežastys, glūdinčios socialinės rizikos šeimose

Nors sutrikusio vystymosi kūdikių namai yra medicininės įstaigos, juose apgyvendinami ne tik vaikai su negalia ar raidos sutrikimais, bet ir vaikai netekę tėvų globos ar iš socialinės rizikos aplinkos.

Skyriuje apie socialinės rizikos šeimas buvo aptarti kriterijai, pagal kuriuos šeimos yra įtraukiamos į socialinės rizikos šeimų sąrašą. Tai girtavimas, tėvystės įgūdžių stoka, prievarta prieš vaikus, skurdas. Daugelis užsienio autorių nurodo, kad asocialaus elgesio ištakos siekia kūdikystę ir ankstyvąja vaikystę. Manoma, kad būtent šiuo periodu vyksta elementarių vertybinių nuostatų, elgesio normų, socialinių vaidmenų supratimas. Vienas pastoviausių tokių šeimų bruožų yra tai, kad prievarta, apleistumas, tėvų netekimas ir deprivacija kartojasi iš kartos į kartą (R. Žukauskienė, 2002). Todėl asocialus elgesys yra kaip užburtas ratas, iš kurio labai sunku išsivaduoti net ir padedant įvairioms socialinio darbo tarnyboms. Žmonės paprasčiausiai užaugę tokioje aplinkoje, tai yra juos tenkinanti elgesio norma, šie žmonės neturi motyvų keistis.

Žmonės atsiduriantys socialinės rizikos šeimų sąrašuose, dažnai yra menko išsilavinimo, niekur nedirbantys, gyvenantys tik iš vaikų pašalpų ir gyvenantys savo interesais. Tokiose šeimose vyrauja skurdas, tačiau jį galima būtų pavadinti tariamu skurdu, kadangi šie žmonės nedirba ir nesistengia įsidarbinti, patys savo jėgomis nesiekia pagerinti gyvenimo kokybės, kaltina visus aplinkui, o ypač valdžią ir valstybę.

Labai dažnai tokiose sąlygose gyvenantiems vaikams kyla pavojus gyvybei, pažeidžiamos jų teisės į mokslą, sveikatos apsaugą, pilnavertį maitinimąsi, jau nekalbant apie moralinį vaikų traumavimą. Socialinės rizikos šeimose dėl žemo tėvų išsilavinimo, dorovinio nuosmukio, nesugebėjimo prisitaikyti prie besikeičiančių socialinio ir ekonominio gyvenimo, formuojasi savimi nepasitikinčios, nesavarankiškos, moraliai traumuotos asmenybės.

Tokiose šeimose augantys vaikai yra socialiai apleisti, nelanko švietimo įstaigų – vaikų

darželių, mokyklos, nesiformuoja jų socialinis tinklas, jie neišmoksta bendrauti. Dažnai vaikai būna neprižiūrimi – nemaudomi, su suplyšusiais rūbeliais, neprimaitinti, išsekę. Kartais kūdikių namuose priimant vaiką, sunku pasakyti, ar vaikas gimė su sutrikusia raida, ar toks tapo, gyvendamas blogose sąlygose.

Smurtas tokiose šeimose taip pat yra labai paplitęs. Tyrimai rodo, kad daugelis tėvų, smurtaujantys prieš savo vaikus, nežino bendrų vaiko raidos stadijų ir kaip derėtų elgtis kiekvienoje iš jų, tėvai su savo vaikais elgiasi kaip su mažais suaugusiais, keliami reikalavimai vaikams – taip pat kaip suaugusiems.

Dar viena priežastimi ir didele problema yra motinos, sergančios psichinėmis ligomis ar su psichikos sutrikimais. Dažnai jų gyvenamoji aplinka taip pat yra asociali, tokie žmonės nevengia taurelės, bet didžiausia problema yra ta, kad tai nepriklauso nuo motinos valios - dėl savo ligos ypatumų tokios motinos nesuvokia vaikų poreikių ir nesugeba jų tenkinti.

Štai iš tokių gyvenimo sąlygų Vaikų teisių apsaugos tarnybų darbuotojai priversti paimti vaikus ir apgyvendinti vaikų globos institucijose ar kūdikių namuose.

Kitais atvejais motinos pačios palieka naujagimius ligoninėse. Tai tarsi kažkokia apsisaugojimo nuo nėštumo forma – palikai vaiką naujagimių skyriuje – nei vaiko, nei problemų. Sunku pasakyti, ar palikdamos vaiką, šios motinos galvoja apie vaiko gerovę, suvokdamos, kad vaikui globos institucijose bus geresnės augimo ir vystymosi sąlygos. Daugumai tokių motinų, paliekančių vaikus gimdymo skyriuje, jau niekas neberūpi, jos palieka vaiką ir pamiršta, net neregistruoja kūdikio gimimo, už kurį dar gautų 1000 lt. Tačiau pastaruoju metu pastebėta tendencija, kad Vaikų teisių tarnybos ėmė griežčiau kontroliuoti vaikus žadančias atsisakyti motinas, ir vos tik įtarę tokį atvejį, vaiko gimimą stengiasi užregistruoti tų tarnybų darbuotojai, kad vaiko gimdymas ir palikimas valstybės globoje netaptų pasipelnymo šaltiniu.

1.5 Vaikų gyvenimo skyrium nuo tėvų pasekmės

Kadangi vaikui gyventi savo šeimos aplinkoje buvo nesaugu, ar jo gyvenimo sąlygos ten nebuvo tinkamos, Vaikų teisių apsaugos tarnybos sprendimu vaikas buvo apgyvendintas saugesnėje, tinkamesnėje augti, vystytis ir tobulėti aplinkoje - kokioje nors globos institucijoje.

Tačiau augdamas globos institucijoje, vaikas praranda ryšį su savo šeima, kuri dėl įvairių socialinių problemų – finansinių išteklių stokos, girtavimo, motyvacijos stokos – jo nelanko. Vaikas vis labiau tolsta nuo tėvų, nuo įprastos jam aplinkos ir buvusių socialinių ryšių. Būtina paminėti, kad tokių šeimų tėvystės instinktai, įgūdžiai ir supratimas apie vaikų auklėjimą bei priežiūra yra menki, motyvacija bei atsakomybės jausmas neišugdyti, todėl būdami be vaikų jie greitai nuo jų visai atpranta pajutę laisvę, todėl nebesiekia vaikų susigražinti, gyvena tik šia diena, savo interesais ir klimpsta dar giliau į alkoholizmo ir asocialumo liūną. Kai kuriais atvejais, vaikų atėmimas sukelia tėvams labai didelį skausmą ir neviltį, siekdami numalšinti tokius jausmus, jie visiškai palūžta ir nusirita žemyn. Žinoma, tai pasakytina ne apie visus, yra ir gerų pavyzdžių, kai tokie sukrėtimai buvo labai didelė paskata pakeisti gyvenimo būdą. Prie nenoro lankyti vaikus dar gali prisidėti ir galimas negatyvus institucijų darbuotojų požiūris į asocialius asmenis, kuriems žymiai patogiau tik auginti vaikus, o ne bendrauti su žmonėmis, su kuriais dažnai nėra malonu bendrauti.

Retai lankomi kūdikiai ir vaikai, kaip ir jų tėvai, atpranta vieni nuo kitų. Kūdikių atmintis trumpalaikė, todėl jie greitai pamiršta savo tėvus, jeigu tėvai vaiką lanko epizodiškai, toks susitikimas gali būti emociškai skausmingas ir vieniems, ir kitiems, kadangi vaikui kiekvieną kartą reikia priprasti prie „naujų“ veidų. Šio darbo autorei yra tekę matyti atvejų, kai mamos, apsireiškusios po pusmečio ar netgi daugiau, niekaip nepažino savo vaikų.

Vyrauja nuomonė, kad daug ką vaiko elgesyje ir raidoje lemia genai. Tačiau užsienyje atliktų tyrimų gausa, o ir Lietuvoje atliktų kai kurių tyrimų rezultatai rodo, kad yra ne visai taip. Mokslininkai yra nustatę, kad tik 10 % vaikas paveldi iš tėvų, visa kita priklauso nuo aplinkos, kurioje jis augo. Pasak psichologų vaiko asmenybė formuojasi nuo gimimo iki trejų metų, todėl labai svarbu kokioje aplinkoje augo, su kokiais patyrimais vaikas susidūrė šiuo savo gyvenimo laikotarpiu. Didelę reikšmę vaiko raidoje, o ir tolimesniame elgesyje turi aplinka, o tiksliau sakant toje aplinkoje patiriamos emocijos. Aplinkos emocinių stimuliacijų stygius – vienas reikšmingiausių rizikos faktorių tolesnei elgesio bei intelekto sutrikimams formotis. Manoma, kad emocijų bei socializacijos stygius, susijęs su globos įstaigų uždaru, lemia tai, kad institucijose augantys vaikai dažniau nei šeimose augantys vaikai serga neurozėmis, pasižymi prastu apetitu, mažesniu svoriu bei žemesniu ūgiu, jiems būdingi miego sutrikimai, dažniau vėluoja kalbos vystymosi, pažinimo bei socialiniai procesai. Ypač tai susiję su pirmaisiais gyvenimo mėnesiais. Atrodytų paradoksalu, tačiau kuo vėliau kūdikis patenka į globos įstaigą, tuo

palankesnė jo emocinė raida bei socialinė adaptacija. Kuo ankstyvesniame amžiuje apgyvendinamas vaikas (nepatyręs postnatalinės prievartos, smurto, pirminės psichinės deprivacijos ir kt.), tuo ankščiau išryškėja emocinės raidos nepilnavertiškumas (Radzevičienė, Ruškus, 2001). Manoma, kad tai susiję su tuo, kad nors ir asocialioje aplinkoje, kūdikis sukuria kelis pakankamai artimus ryšius su namuose esančiais žmonėmis. Motiną vaikas namuose mato dažniau nei globos institucijoje, todėl šioks toks prisirišimo jausmas susiformuoja. Mokslininkų yra įrodyta, kad saugaus artimo ryšio sukūrimas ar nesukūrimas nuo kūdikystės iki trejų metų yra tiesiogiai susijęs su bendravimo kokybe su kitais asmenimis vaikui jau suaugus. Saugaus prisirišimo jausmas skatina vaiko pažintinę ir socialinę raidą, nes vaikas drąsiau tyrinėja supančią aplinką. (R. Žukauskienė, 2002). Globos įstaigose, kur personalo kaita didžiulė, veidai keičiasi dažnai, vaikas paprasčiausiai neturi su kuo užmegzti ryšio, todėl užaugęs vaikas nemoka pasirinkti su kuo bendrauti, o su kuo ne, o užmegztų santykių nebeišmoksta išsaugoti, išlaikyti. Todėl taip dažnai buvę globos namų auklėtiniai susideda su blogos reputacijos kompanijomis, jų asmeniniai santykiai būna trumpalaikiai, dažnai keičiami gyvenimo partneriai.

Todėl, atsižvelgiant į minėtas aplinkybes, taip svarbu vaikui augti šeimoje, ir taip svarbu padėti socialinės rizikos šeimoms suprasti savo problemas ir mokyti jas spręsti.

1.6 Tyrimo tikslas, uždaviniai, hipotezės

Lietuvoje socialinės rizikos šeimų nemažėja, nemažėja ir vaikų netenkančių tėvų globos. Labai svarbu siekiant sumažinti tokių vaikų skaičių – dirbti prevencinį darbą su jų tėvais. Dėl šios priežasties aktualu yra tyrinėti asocialų gyvenimą gyvenančius žmones, kad geriau suprastume ir išsigilintume į jų suvokimą, pasaulėžiūrą, požiūrį į problemas ir jų sprendimo būdus.

Tyrimo tikslas. Remiantis subjektyvia biologinių motinų nuomone, ištirti vaikų patekimo į kūdikių namus priežastis.

Tyrimo uždaviniai.

1. Ištirti motinų požiūrį į vaiko patekimo į kūdikių namus aplinkybes.
2. Palyginti motinų pateiktas vaikų patekimo į kūdikių namus priežastis su duomenimis iš vaikų bylų.
3. Ištirti, kokius jausmus išgyvena motinos, vaikams pakliuvus į kūdikių namus.
4. Išanalizuoti, ar tiriamų motinų tėvų šeimos modelis ir santykiai su jais galėjo turėti įtakos motinoms vaiko palikimui kūdikių namuose.
5. Ištirti motinų požiūrį į dabartinę gyvenimo situaciją ir planus ateičiai.

Remiantis literatūros analize keliamos **hipotezės**.

1. Vaikų, augančių kūdikių namuose, motinos savo elgesyje, gyvenimo būde vaikų patekimo į kūdikių namus priežasčių nemato.
2. Vaikus praradusioms, bet juos lankančioms kūdikių namuose, motinoms būdingas kaltės jausmas bei noras vaikus susigrąžinti.

2. TYRIMO METODIKA

2.1 Tiriamieji ir tyrimo sąlygos

Šiam tyrimui pasirinkti Vilniaus apskrities sutrikusio vystymosi kūdikių namuose augantys vaikai bei juos lankančios motinos. Duomenys apie vaikus surinkti iš šimto vaikų, gyvenusių kūdikių namuose vasario 1 dienai, asmens bylų.

Kadangi motinų, lankančių savo vaikus, yra labai mažai, apklaustos visos bent retkarčiais pasirodančios kūdikių namuose mamos. Dėl tokios pačios priežasties tiriamųjų imtis tokia mažai - tik 20. Visos tiriamosios gyvena Vilniaus apskrityje, daugiausiai iš Vilniaus miesto ir rajono, tačiau keletas buvo ir iš kitų Vilniaus apskrities rajonų.

2.2 Tyrimo metodas

Tyrimo duomenys gauti dviem anketavimo būdais: 1) pagal informaciją, sukauptą vaiko asmens byloje, užpildyta anketa, 2) anketa, skirta vaikų, augančių kūdikių namuose, motinoms.

Anketa iš vaikų bylų. Anketa sudaryta iš trijų klausimų blokų.

Didžiausią bloką sudaro šeši klausimai apie vaiką – amžių atvykstant, gimimo vietovę, iš kur – ligoninės ar ne - atvyko vaikas, patekimo į ligoninę priežastis, patekimo į kūdikių namus priežastis, vaiko registracijos klausimas.

Antrąjį bloką sudaro trys klausimai apie motiną – motinos amžius, kelintas vaikas yra šis, augantis kūdikių namuose, motinai ir kur gyvena kiti vaikai.

Trečiąjį sunku pavadinti bloku, nes jis sudarytas iš vieno klausimo – ar įrašytas tėvas į vaiko dokumentus.

Anketa vaikų tėvams. Anketa buvo sudarinėjama remiantis tyrimo tikslais, uždaviniais ir literatūra. Anketa sudaryta iš penkių klausimų blokų.

Anketa pradama klausimais apie vaikų amžių patenkant į kūdikių namus, tačiau šis klausimas priskirtas penktajam klausimų blokui apie jų motinų socialinę demografinę bei ekonominę situaciją.

Pirmą klausimų bloką sudaro keturi klausimai apie vaikų patekimo į kūdikių namus

priežastis. Pirmame klausime išvardintos galimos priežastys, antru ir trečiu klausimu teiraujamas apie alkoholio ir gyvenimo būdo įtaką vaikų patekimui į kūdikių namus. Ketvirtu klausimu aiškinamasi, kaip motinos prižiūrėjo vaiką, jam dar nepapuočius į kūdikių namus.

Antrąjį klausimų bloką sudaro du klausimai. Šiais klausimais siekiama išsiaiškinti motinų jausmus, kai vaikai pateko į kūdikių namus, ir jausmus, vertinant visą susiklosčiusią situaciją.

Trečias klausimų blokas susideda iš penkių klausimų apie praeityje buvusius įvykius. Tiriamųjų buvo klausiama apie jų pačių tėvų šeimas, santykius su jais, o taip pat apie ryšį su vaiku, kol jis dar nebuvo patekęs į kūdikių namus, savo tėvystės įgūdžių vertinimą bei pasiruošimą būsima tėvystei.

Ketvirtą klausimų bloką sudaro vienuolika klausimų apie dabartinę situaciją ir planus ateičiai. Tiriamųjų klausta apie vaiko lankymą, santykius su kūdikių namų personalu, reikalingą pagalbą, vertybes, planus dėl vaiko susigrąžinimo ir planus ateičiai.

Pentasis klausimų blokas sudarytas iš septynių klausimų apie motinų amžių, lytį, išsilavinimą, šeimyninę bei materialinę padėtį

2.3 Tyrimo organizavimas ir eiga

Tiriamosios apklaustos kai lankė savo vaikus kūdikių namuose.

Prieš pildant anketas, visoms tiriamosioms paaiškintas tyrimo tikslas, užtikrintas anonimiškumas. Anketavimas buvo vykdomas dviem variantais: į kai kurias anketas atsakė pačios respondentės, tačiau dauguma anketų užpildytos apklausos interviu būdu. Daug ir vertingos informacijos gauta besikalbant su tiriamosiomis, apmaudu, kad tokio pobūdžio informacijos nėra kaip apdoroti ir panaudoti tyrimo analizėje.

Su dideliais sunkumais vykdant apklausą nesusidurta. Greičiausiai tai dėl to, kad šio darbo autorė dirba Vilniaus kūdikių namuose, todėl dauguma tiriamųjų yra pažįstamos, su kai kuriomis bendraujama jau pakankamai ilgą laiką. Visos, paprašytos užpildyti anketas, sutiko. Didžiausias iškilęs sunkumas – rusų kalba. Dauguma paliktų vaikų motinų yra rusakalbės, šiek tiek kalbančios ir suprantančios lietuviškai, todėl darbo autorei reikėjo labai pasistengti kuo tiksliau išversti užduodamus klausimus.

2.3 Duomenų apdorojimas

Tyrimo duomenys apdoroti, naudojant statistinių duomenų apdorojimo paketą SPSS (Statistical Package for Social Science), programinės įrangos 12.0 versiją.

3. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ APIBENDRINIMAS

Analizuojant duomenis iš vaikų bylų ir ieškant statistiškai reikšmingų skirtumų, buvo daryti du pūviai pagal du kriterijus:

1) Vaikai padalinti į dvi grupes pagal gimimo vietą. Vieną grupę sudaro vaikai, kurių gimimo vieta nurodoma mieste, o kitą grupę sudaro vaikai, kurių gimimo vieta nurodoma rajone.

2) Vaikai padalinti į dvi grupes pagal amžių. Vieną grupę sudaro vaikai iki 2 mėnesių, kitą – vaikai, virš 2 mėnesių.

Analizuojant tėvų anketas statistiškai reikšmingų skirtumų nebuvo tikimasi rasti, kadangi tiriamųjų imtis yra per maža, tačiau tikintis įdomesnių rezultatų taip pat buvo atlikti du pūviai pagal du kriterijus:

1) Motinos, padalintos į dvi grupes pagal amžių iki 25 metų ir virš 25 metų.

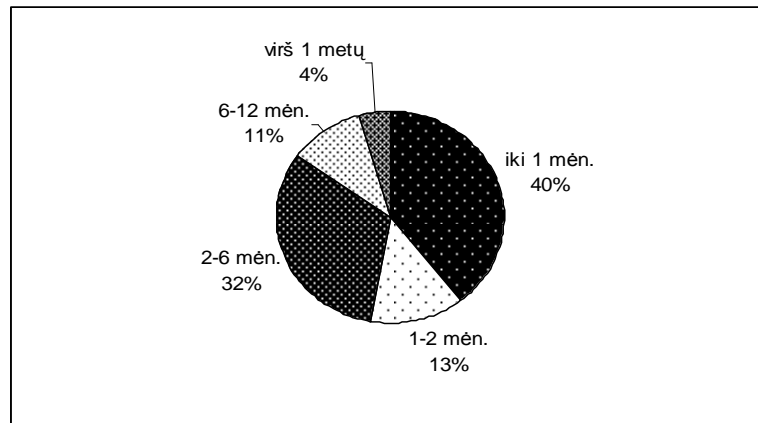
2) Motinos, padalintos į dirbančias ir nedirbančias.

Anketuojant motinas, buvo leidžiama pasirinkti ne vieną, o kelis atsakymų variantus, todėl, sudėjus visus gautus rezultatus, suminis procentas yra didesnis už šimtą.

3.1 Vaikų ir jų motinų socialiniai demografiniai duomenys

Tyrimui atlikti buvo išanalizuotos 100 vaikų, gyvenusių Vilniaus apskrities sutrikusio vystymosi kūdikių namuose vasario 1-ai dienai, asmens bylų. Kadangi tyrimas atliktas kūdikių namuose, savaime suprantama, kad atvykstantys nauji gyventojai yra dar labai maži. Siekiant išsiaiškinti, kokio konkrečiai amžiaus vaikai dažniausiai apgyvendinami kūdikių namuose, buvo surinkti duomenys apie vaikų amžių jiems atvykstant. Kaip ir galima buvo tikėtis, didžioji dalis tėvų globos netekusių vaikų atvyksta iki pusės metų: iki 1 mėnesio atvyko 40 %, nuo 1 mėnesio iki 2 mėnesių – 13 % naujagimių, nuo 2 mėnesių iki pusės metų - 32 % vaikų, nuo pusės iki metų atvyko 11 %, o virš metų tik 4 % vaikų (žr. 1 pav.). Atvykstančių vaikų amžius pasiskirsto labai įvairiai – nuo kelių ar keliolikos dienų iki 2-3 metų, nors pastaraisiais metais vyresni nei vienerių metų vaikai iš karto apgyvendinami vaikų globos namuose, tačiau globotinių skaičius kūdikių

namuose mažėja labai nežymiai. Apgyvendinamų kūdikių namuose vaikų amžiaus vidurkis 6,05 mėnesio.

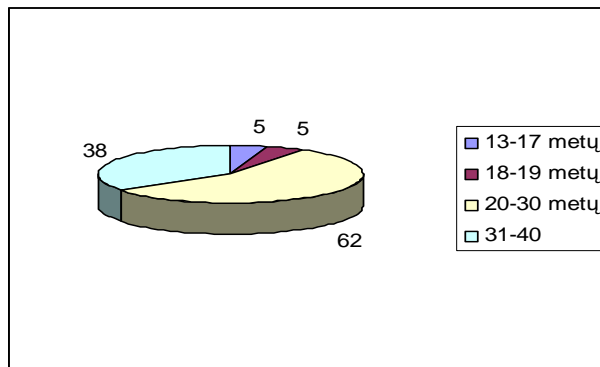

1 pav. Vaikų amžius atvykstant, proc.

Beveik dviejų trečdalių kūdikių namų auklėtinių gimimo vieta nurodoma mieste (68,1 %), kiti vaikai atvyko iš rajonų (31,9 %).

Didžioji dauguma vaikų (94,5 %) atvyko iš medicininės priežiūros įstaigų, tik keli procentai (5,5 %) – vaikai atvykę iš kitur. Tokį didelį procentą vaikų, atvykstančių iš sveikatos priežiūros įstaigų, lemia tai, kad Vilniaus kūdikių namų administracija griežtai laikosi pozicijos, kad vaikas, iš asocialios aplinkos, prieš patekdamas į kolektyvą, privalo būti ištirtas ligoninėje, kad neatneštų kokių nors infekcijų ir neužkręstų kitų. Todėl net ir didesni vaikai, prieš patekdami į kūdikių namus, pabuvoja ligoninėje.

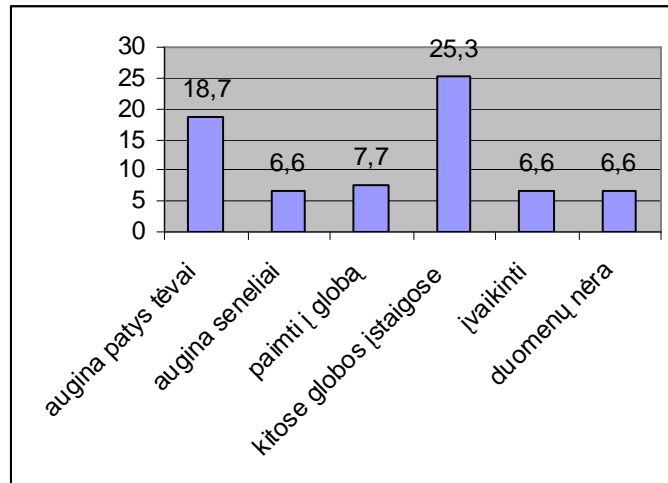
Analizuojant bylas, buvo domimasi motinų amžiumi gimdant kūdikių namuose gyvenantį mažylį ir kelintas tai šios motinos pagimdytas vaikas. Tiriant motinų amžių paaiškėjo, kad didžiausią motinų, paliekančių savo vaikus, dalį sudaro 20-30 metų moterys (62 %), žymiai mažesnę dalį sudaro moterys, esančios 31-40 metų grupėje (38 %) ir tik po 5 procentus sudaro 13-17 metų ir 18-19 metų moterys (žr. 2 pav.). Kaip matyti iš pateiktos lentelės, jauniausiai motinai yra tik trylika metų, o vyriausia – keturiasdešimtmetė. Motinų amžiaus vidurkis 28,6 metų. Didžiausią dalį sudaro jaunos, darbingo amžiaus 20-30 metų moterys.

2 pav. Motinų, palikusių kūdikius, amžius, proc.

Duomenys apie tai, kelintą vaiką pagimdė moteris, rinkti iš vaiko gimimo akto įrašo nuorašo, kuriame yra grafa „*Kelintas vaikas gimė motinai*“. Pastebėta, kad šie duomenys ne visuomet yra tikslūs, kadangi įrašomi tikint tėvų, ar kitų asmenų (pvz. Vaikų teisių apsaugos tarnybų darbuotojų), registruojančių vaiko gimimą, žodžiu. Realūs duomenys gali būti kitokie, dažnai žinomi tik pačiai motinai. Vaikų skaičius labai įvairus: nuo pirmo iki vienuolikto vaiko. Didžiausią dalį sudarė motinos, palikusios pirmą arba antrą pagimdytą vaiką (atitinkamai 27,5 % ir 26, 4 %), greičiausiai tai susiję su motinų grupe, kurios palieka vaikus, būdamos 20-30 metų – pakankamai jaunas amžius ir vienas ar du pagimdyti vaikai.

Kadangi pirmą pagimdytą vaiką paliko 27, 5 % moterų, visos likusios turi kitų vaikų. Todėl buvo tikslinga išsiaiškinti, kur gyvena kiti vaikai (žr. 3 pav.). Gauti rezultatai rodo, kad daugiausiai kūdikių namų auklėtinių brolių ir seserų gyvena kitose globos įstaigose (25,3 %), dalį vaikų tėvai auginasi patys (18,7 %), truputį mažiau sudaro vaikai paimti globon (7,7 %), 6,6 % vaikų augina seneliai, ir apie 6,6 % vaikų kūdikių namuose nėra informacijos. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tų vaikų, kurie paimti globon, tėvams neterminuotai apribota valdžia vaikų atžvilgiu, todėl visiems vaikams nustatyta nuolatinė globa šeimoje.

3 pav. Kūdikių namų auklėtinių brolių ir seserų gyvenamosios vietos, proc.

Tyrimo metu paaiškėjo, kad labai didelė dalis kūdikių yra užregistruoti kaip vienišų motinų vaikai: vaiko gimimo liudijime tėvas įrašytas 74,7 %, neįrašytas - 25,3 %. Neoficialiomis žiniomis kai kuriais atvejais kūdikių biologiniai tėvai yra žinomi, nes jais dažniausiai tampa motinų „sugyventiniai“, tačiau oficialiai jie niekur neregistruojami ir tėvais nelaikomi. Statistiškai reikšmingų skirtumų lyginant vaikų, registruotų rajone, ir vaikų, registruotų mieste, tėvo identifikaciją nerasta, tačiau rajone tėvų identifikacija didesnė (37,9 %), o mieste tik (19,4 %).

Tyrimo dalyvavo 20 tiriamųjų. Apklausti apsisprendę tik moteris, kadangi iš visų per metus lankančiųjų tik 4-5 būna tėvai. Ši reiškinį galbūt galima paaiškinti tuo, kad moterys apskritai daugiau domisi bei daugiau dėmesio skiria vaikams, yra atsakingesnės. Be to, kaip rodo bendri Lietuvos kūdikių namų tyrimai, dauguma vaikų užregistruoti kaip vienišų motinų.

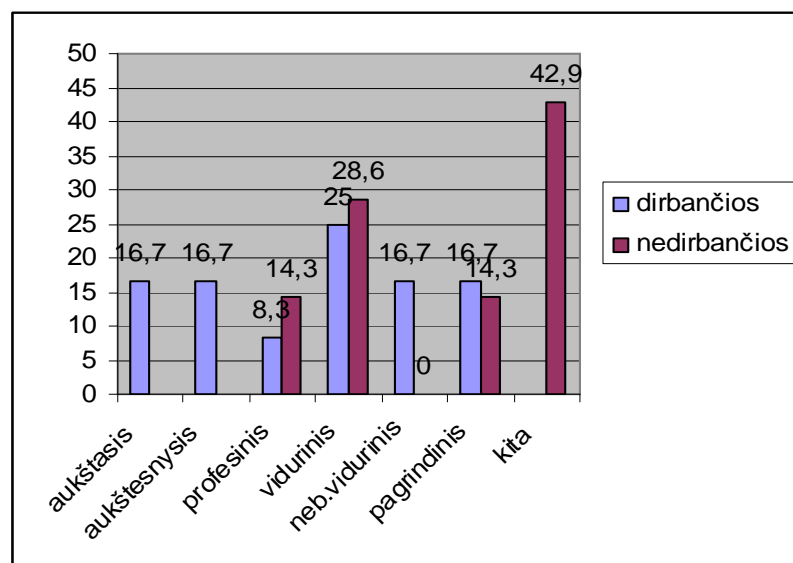
Apklausoje dalyvavusių biologinių motinų amžius pasiskirstė labai įvairiai: nuo septyniolikos iki keturiasdešimties, o respondentų amžiaus vidurkis 26,9. Peršasi išvada, kad savo vaikus lanko jaunesnės moterys, galbūt dar ne tiek įklimpusios į problemų liūną.

Tiriamųjų buvo prašoma parašyti, kokio amžiaus būdamas, jų vaikas pateko į globos namus. Vaikų amžius atvykstant pasiskirstė labai įvairiai: nuo 1 savaitės iki 1,6 metų, vidutinis lankomų vaikų amžius jiems atvykus – apie 5 mėnesius.

Biologinių motinų išsilavinimas labai įvairus: aukštąjį, aukštesnįjį ir profesinį išsilavinimą yra įgiję po dvi respondentes (10 %), trys respondentes nurodė įgiję pagrindinį išsimokslinimą (15 %), penkios respondentes nurodė įgiję vidurinį išsilavinimą (25 %), keturios tiriamosios nurodė savo variantus (20 %) – pabaigtas kelias klases: buvo minimos 6,7, 8 klasės.

Apibendrinant, galima sakyti, kad motinų, lankančių vaikus Vilniaus kūdikių namuose, išsilavinimo lygis gana neblogas – vidurinį ir aukštesnį išsilavinimą yra įgijusios truputį daugiau nei pusė respondenčių. Lyginant su 2004 metais atlikto visų Lietuvos kūdikių namų tyrimo duomenimis, Vilniaus kūdikių namuose vaikus auginančių ir juos lankančių mamų išsilavinimas yra žymiai aukštesnis. Vilniuje yra 55 % motinų, įgijusių aukštesnį nei vidurinį išsilavinimą, kai tuo tarpu visoje Lietuvoje tik 30 %, tačiau motinų, nebaigusių net vidurinio mokslo, procentas yra panašus: Vilniuje – 45 %, Lietuvoje – 42 %. Galbūt tokį aukštą aukštesnio nei vidurinio išsilavinimo turėjimą Vilniaus apskrityje lemia tai, kad sostinėje apskritai yra didesnė žmonių koncentracija, čia daugiau darbo vietų, kurioms reikalingos kvalifikacijos bei aukštesnis išsilavinimas, daugiau išsimokslinusių žmonių bando įsitvirtinti sostinėje.

Norint sužinoti ar aukštesnis išsilavinimas turi įtakos motinų užimtumui, palyginome dirbančias ir nedirbančias motinas pagal įgytą išsimokslinimą (žr. 4 pav.).

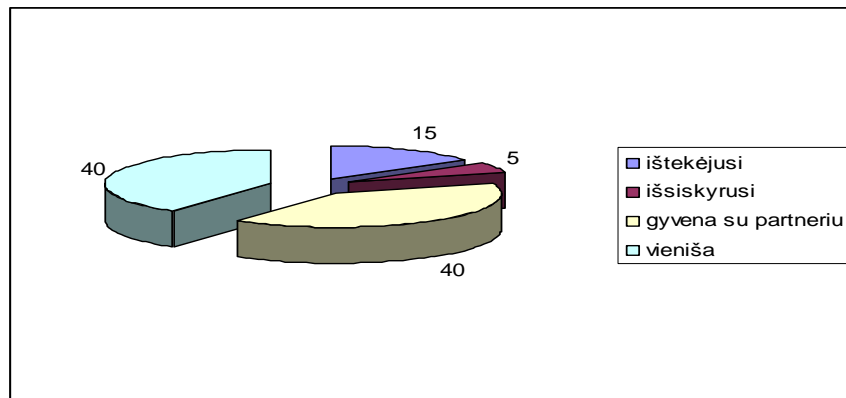
4 pav. Dirbančių ir nedirbančių motinų pasiskirstymas pagal išsilavinimą, proc.

Iš pateiktos lentelės matyti, kad aukštesnis išsilavinimas turi įtakos darbo turėjimui. Didesnis procentas dirbančių moterų yra įgijusios aukštesnį nei vidurinį išsilavinimą: aukštąjį ir aukštesnįjį po 16,7 %, profesinį 8,3 %, vidurinį ir pagrindinį po 25 %, mažiau nei pagrindinio dirbančios moterys nėra baigusios. Nedirbančių moterų grupėje aukštojo bei aukštesniojo mokslo nėra baigusi nė viena tiriamoji, profesinį išsilavinimą įgijo 14,3%, vidurinį 28,6 %, pagrindinį

14.3. atkreiptinas dėmesys į tai, kad daugiausiai nedirba po kelias klases pabaigusios tiriamosios.

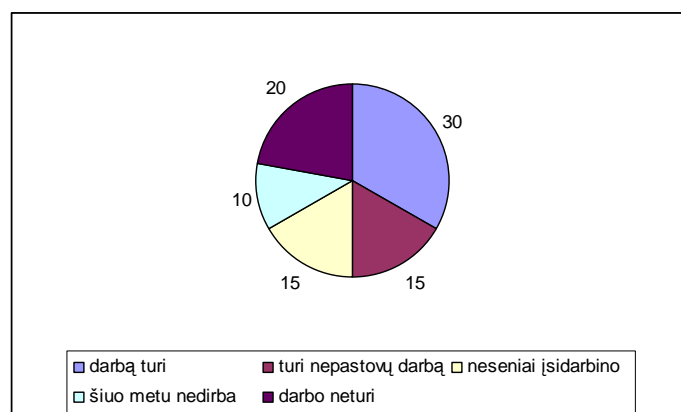
Apžvelgus gautus duomenis matome, kad dirbančių moterų išsilavinimas yra gerokai aukštesnis nei nedirbančių.

Tiriant šeimyninę respondenčių padėtį, gauti rezultatai parodė, kad ir vienišų, ir gyvenančių su partneriais ne santuokoje moterų yra po lygiai – po 8 (40 %), trys motinos nurodė gyvenančios santuokoje (15%), tik viena išsiskyrusi (5 %) (žr. 5 pav.). Iš aštuonių, gyvenančių su partneriu, motinų vaikų, tik trys tėvai yra įrašyti į vaikų gimimo liudijimus.

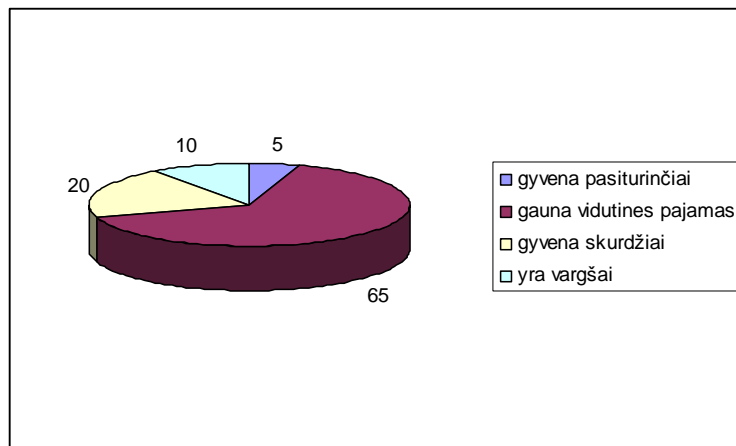
5 pav. Motinų šeimyninė padėtis, proc.

Didžioji dauguma motinų dirba (60 %), jei susumuosime visus su darbo turėjimu galimus pasirinkti variantus: darbą turiu (30 %); darbą turiu, tačiau nepastovų (15 %); neseniai įsidarbinau, norėdama pagerinti materialines/buitines sąlygas (15 %). Nedirbančios motinos sudaro 40 % sumuojant du galimus variantus: šiuo metu nedirbu, bet anksčiau dirbau (10 %); darbo neturiu (20 %) (žr. 6 pav.).

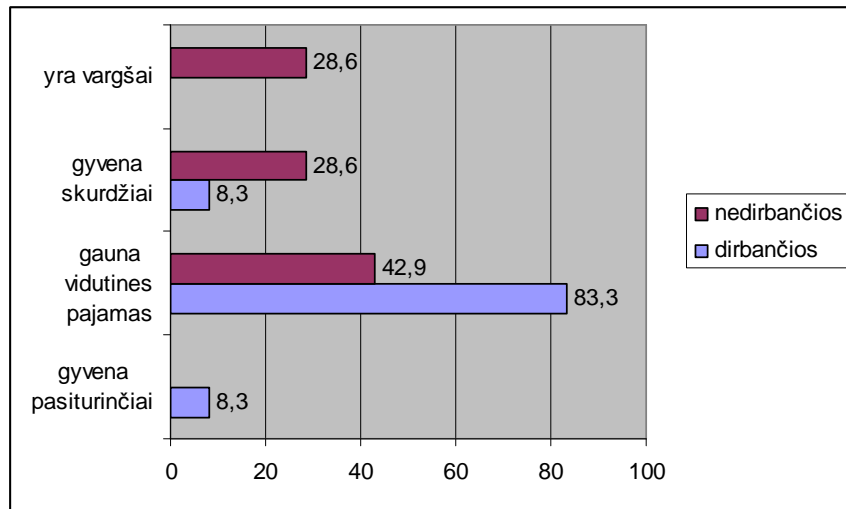
6 pav. Motinų užimtumas, proc.

Vertindamos savo materialinę padėtį, 65 % tiriamųjų savo šeimas priskyrė prie vidutines pajamas gaunančių, 15 % mano, kad gyvena skurdžiai, 10 % - kad yra vargšai, 5 % mano, kad gyvena pasiturinčiai (žr. 7 pav.). Toks atsakymų pasiskirstymas gana intriguojantis dėl to, kad didelė dalis motinų mano gaunančios vidutines pajamas ir pinigų stygiumi nesiskundžia. Paklaustos, ar tikrai mano, kad pinigų turi užtektinai, pakartodavo, kad jų tikrai netrūksta. Darbo autorės žiniomis, beveik visos dirbančios mamos dirba nekvalifikuotą darbą, kuris nėra gerai apmokamas – pardavėjomis parduotuvėse ar kioskeliuose, apsaugoje, valytojomis, namų tvarkytojomis ir pan.

7 pav. Materialinės padėties suvokimas, proc.

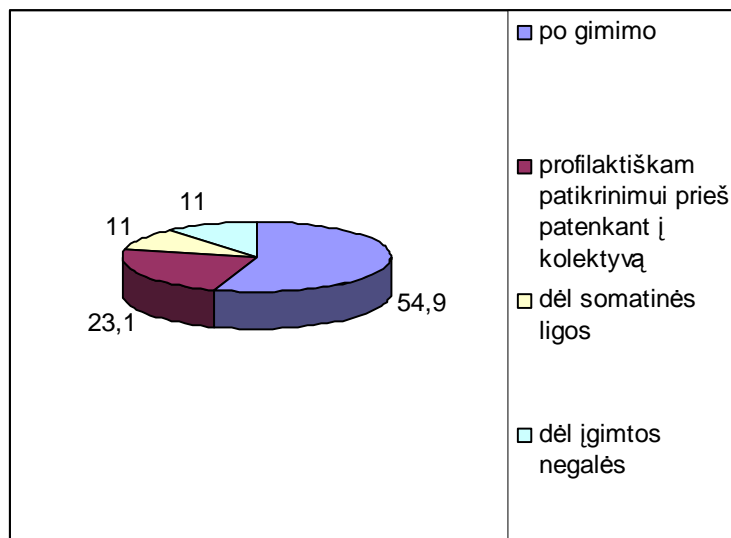
Buvo įdomu palyginti, kaip pagal materialinę padėtį savo šeimas skirsto dirbančios ir nedirbančios motinos (žr. 8 pav.). Iš pateiktos lentelės matyti, kad 8,3 % dirbančių motinų mano, kad gyvena pasiturinčiai, nedirbančių taip manančių motinų nėra. Vėl gautas intriguojantis rezultatas: 83,3 % dirbančių ir 42,9 % nedirbančių motinų priskiria savo šeimas prie vidutines pajamas gaunančių. 8,3 % dirbančių ir 28,6 % nedirbančių motinų mano, kad gyvena skurdžiai; prie vargšų savęs nepriskiria nė viena dirbanti ir 28,6 % nedirbančių motinų.

8 pav. Pasiskirstymas pagal pajamas tarp dirbančių ir nedirbančių motinų, proc.

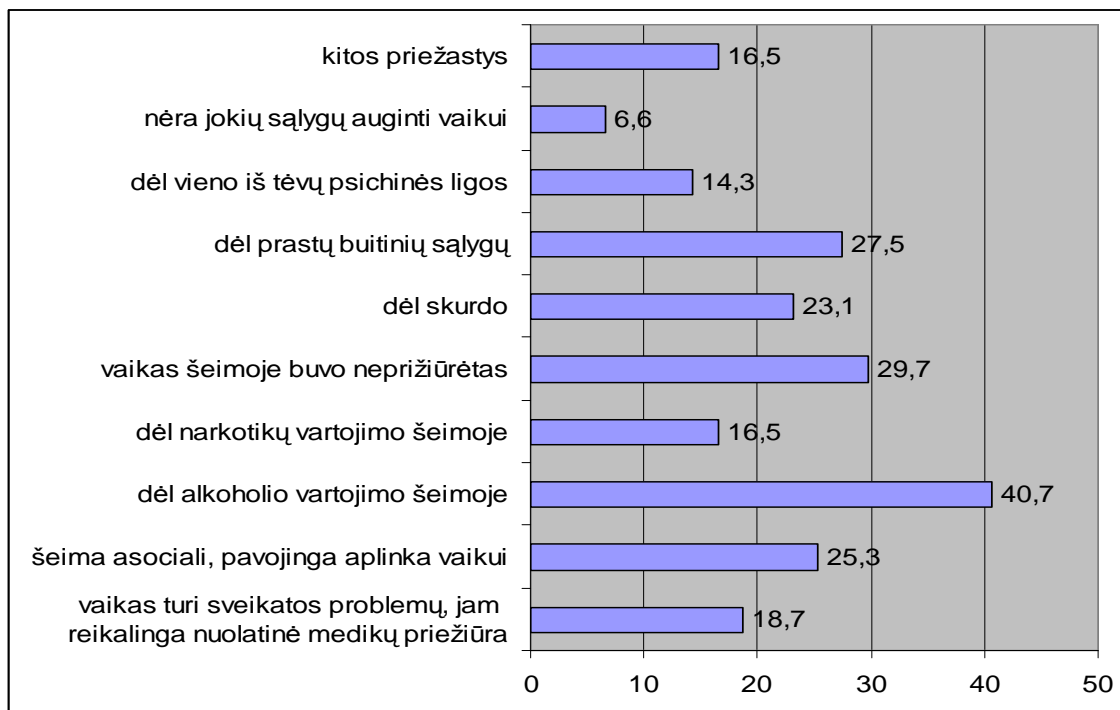
3.2 Vaikų patekimo į kūdikių namus priežastys

Kadangi dauguma vaikų į kūdikių namus patenka iš sveikatos priežiūros įstaigų, tikslinga buvo sužinoti, dėl kokių priežasčių jie ten pateko. Tyrimas parodė, kad daugiau nei pusė kūdikių namų gyventojų (54,9 %) ligoninėse buvo palikti iš karto po gimimo naujagimių skyriuose, 23 % vaikų į sveikatos priežiūros įstaigas buvo paguldyti profilaktiniam ištyrimui, 11 % vaikų į ligonines pakliuvo dėl somatinių ligų – peršalimų, plaučių uždegimų, apsinuodijimo dūmais ir pan., tačiau ligoninėje jų artimieji nelankė ir „pamiršo“ pasveikusį pasiimti, likę 11 % vaikų ligoninėse prabuvo gana ilgą laiką dėl įgimtų negalių (žr. 9 pav.).

9 pav. Vaikų patekimo į sveikatos priežiūros įstaigas, proc.

Kaip matyti iš 9 paveikslo, viena iš pagrindinių vaikų patekimo į kūdikių namus priežasčių yra ta, kad vaikai paprasčiausiai paliekami naujagimių arba kituose skyriuose. Vaikai į ligonines patenka dėl ligų, kartais tėvai net patys vaikus ten atveža, tačiau lankyti, domėtis ir atgal į namus pasiimti pamiršta. Tokie atvejai ypač parodo, kad tiems tėvams labiausiai trūksta atsakomybės jausmo, jie gyvena savais interesais, negalvodami apie pasekmes, o svarbiausia, kad kažkas kitas išspręs jų problemas; nesusimąsto, kur pateks vaikas, kai pasveiks, kas jam nutiks, ką tas vaikutis jaus staiga netekęs tėvų. Todėl būtų galima daryti prielaidą, kad vaikų užmiršimas ligoninėje tik priedanga tikrosioms priežastims. Dažnai ta priežastis, kad pasveikusio vaiko niekas nepasiėmė iš ligoninės, ir jis tik dėl to buvo apgyvendintas kūdikių namuose, yra tik pasekmės ir slepia tikrąsias priežastis – atsakomybės jausmo neturėjimą, problemų sprendimų vengimą, nesugebėjimą prižiūrėti vaikų, tėvystės įgūdžių stoką, alkoholizmą, skurdą ir kitas viena su kita glaudžiai susijusias priežastis.

10 pav. Vaikų patekimo į kūdikių namus priežastys, proc.

Kaip matyti iš 10 paveikslo, oficialiai pateikiamų vaikų patekimo į kūdikių namus priežasčių yra daug, jos gana įvairios, tačiau dauguma susijusios viena su kita. Sunku pasakyti, kuri priežastis yra pagrindinė, o kuri tik išplaukianti iš kitos. Viena pagrindinių priežasčių, kodėl vaikai pakliūva į kūdikių namus, yra tėvų girtavimas (40,7 %). Tai pati didžiausia problema ir visoje Lietuvoje bendrai, dėl kurios daugiausia vaikų Lietuvoje patenka į įvairias vaikų globos institucijas (socialinis pranešimas, 2005-2006). Palyginus gautus rezultatus pagal tai, kur registruotas vaiko gimimas (žr. 6 pav.), gautas statistiškai reikšmingas skirtumas. Alkoholio vartojimas šeimoje, kaip priežastis patekimui į kūdikių namus, dažniau figūruoja vaikų iš rajono bylose (55,2 %), nei vaikų iš miesto (33,9 %), ($\chi^2 \approx 3,7$, $p < 0,05$).

Lyginant gautus rezultatus vaikų amžiaus grupėse iki 2 mėnesių ir virš 2 mėnesių, pastebėta, kad alkoholis kaip priežastis patekti į kūdikių namus vaikams iki 2 mėnesių įvardijamas 29,2 %, o grupėje virš 2 mėnesių net 53,5 %, ($\chi^2 \approx 5,6$, $p < 0,05$). Tokia padėtis susiklostė greičiausiai dėl to, kad tokie maži vaikai, dažniausiai paliekami naujagimių skyriuose, tokiai šeimai ar vienišai motinai dar net nespėjus pakliūti į Vaikų teisių apsaugos tarnybos akiratį.

Vaikai išskirti į tokias amžiaus grupes dėl to, kad kaip minėta, vaikai iki 2 mėnesių

amžiaus dažniausiai į kūdikių namus patenka tiesiai iš ligoninių, nepabuvoję namuose, o jų tėvai dar nėra patekę į Vaikų teisių apsaugos tarnybų akiratį, todėl apie juos turi mažiausiai duomenų. Galima daryti prielaidą, kad tirdami vaikų patekimo į kūdikių namus priežastis pagal tokias amžiaus grupes, aptiksime Vaikų teisių apsaugos tarnybų darbo spragų.

Antra svarbi oficiali priežastis vaikams patekti į kūdikių namus yra tėvystės įgūdžių stoka arba kitaip sakant vaikų nepriežiūra (29,7 %). Ši tendencija, kaip ir girtavimas, pastebima visoje Lietuvos teritorijoje kaip viena iš svarbiausių priežasčių. (Socialinis pranešimas, 2005-2006)

Lyginant vaikų nepriežiūrą pagal amžiaus grupes, gautas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp vaikų grupės iki 2 mėnesių (14,6 %) ir vaikų grupės, virš 2 mėnesių (46,5 %), ($\chi^2 \approx 11,1$, $p < 0,05$). Gautam rezultatui paaiškinti, galėtų būti tokios pat priežastys kaip ir dėl girtavimo.

Prastos buitinės sąlygos kaip priežastis minimos 27,5 % bylų.

Tyrimas parodė, kad šeimos asocialumas 25,3 procentais lėmė vaikų patekimą į kūdikių namus. Palyginus šios priežasties pasireiškimą vaikų amžiaus grupėje iki 2 mėnesių ir vaikų amžiaus grupėje virš 2 mėnesių, pastebėtas statistiškai reikšmingas skirtumas. Vaikų grupėje iki 2 mėnesių šeimos asocialumas kaip priežastis nurodoma 16,7 % atvejų, o vaikų grupėje virš 2 mėnesių – 34,9 %, ($\chi^2 \approx 4$, $p < 0,05$).

Dėl skurdo šeimoje į kūdikių namus patenka 23,1 % vaikų. Skurdas vaikams, gimusiems mieste, yra mažesnė priežastis patekti į kūdikių namus (16,1 %), negu vaikams, gimusiems rajone (37,9 %), ($\chi^2 \approx 5,3$, $p < 0,05$).

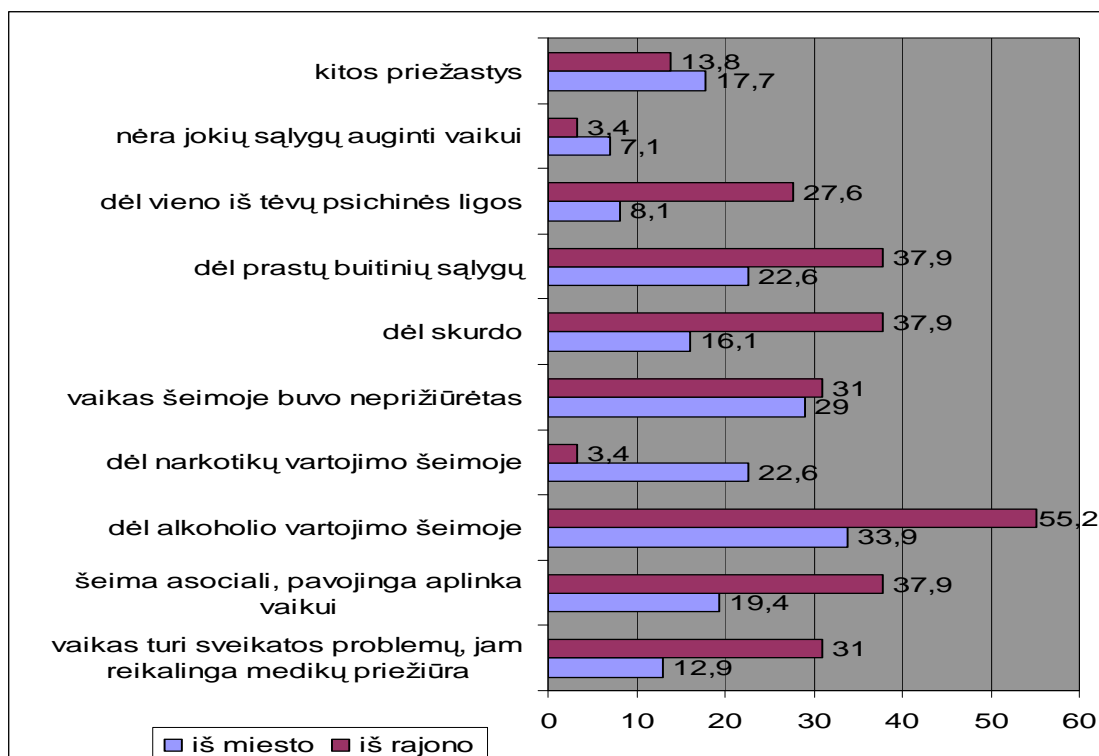
Dėl to, kad vaikas turi sveikatos problemų ir jam reikalinga pastovi medikų priežiūra, į kūdikių namus pateko 18,7 % vaikų. Lyginant vaikų patekimo į kūdikių namus priežastis pagal tai, kur – mieste ar rajone – registruotas vaiko gimimas, pastebėta, kad vaikai, kurių gimimas užregistruotas rajone, į kūdikių namus patenka dėl minėtos priežasties (31 %) dažniau, nei vaikai, kurių gimimas užregistruotas mieste (12,9 %), ($\chi^2 \approx 4,3$, $p < 0,05$).

Narkotikų vartojimas Lietuvoje per pastaruosius keletą metų padidėjo kelis kartus, todėl ypač padaugėjo motinų narkomanių vaikų kūdikių namuose. Dažna motina serga virusiniu hepatitu C, kurio pėdsakų kartais randama ir vaiko kraujyje. Toks vaikutis jau iš karto yra pažymėtas tamsia dėme. Kol kas motinų narkomanija dar nėra didžiausia priežastis vaikams pakliūti į kūdikių namus, tačiau lyginant su ankstesniais metais, kūdikių namuose padaugėjo vaikų, kurių motinos vartoja kvaišalus. Narkotikų vartojimas kaip priežastis įvardijama 16,7 % atvejų. Priešingai nei alkoholio vartojimas, narkotikų vartojimas šeimoje, priežastimi, kūdikiams ir vaikams patekti į kūdikių

namus, yra dažnesnė mieste gimusiems vaikams (22,6 %), o ne rajone gimusiems vaikams (3,4 %), ($\chi^2 \approx 5,3$, $\rho < 0,05$). Gautas rezultatas patvirtina plačiai paplitusią nuomonę, kad kaimas skęsta alkoholizmo liūne.

Dar viena priežastis, kodėl vaikai patenka į kūdikių namus – tai tėvų psichinės ligos. Dėl ligos motinos nesugeba tinkamai prižiūrėti vaikų, nesuvokia jų poreikių, todėl tarnybos priverstos vaikus atiduoti į institucijas. Ši priežastis įvardijama 14,3 %. Psichinė vieno iš tėvų liga kaip priežastis taip pat dažniau figūruoja vaikų, kurių gimimo vieta užregistruota rajone (27,6 %). Mieste užregistruotiems vaikams, psichinė vieno iš tėvų liga, priežastimi patekti į kūdikių namus yra tik 8,1 %, ($\chi^2 \approx 6,1$, $\rho < 0,05$).

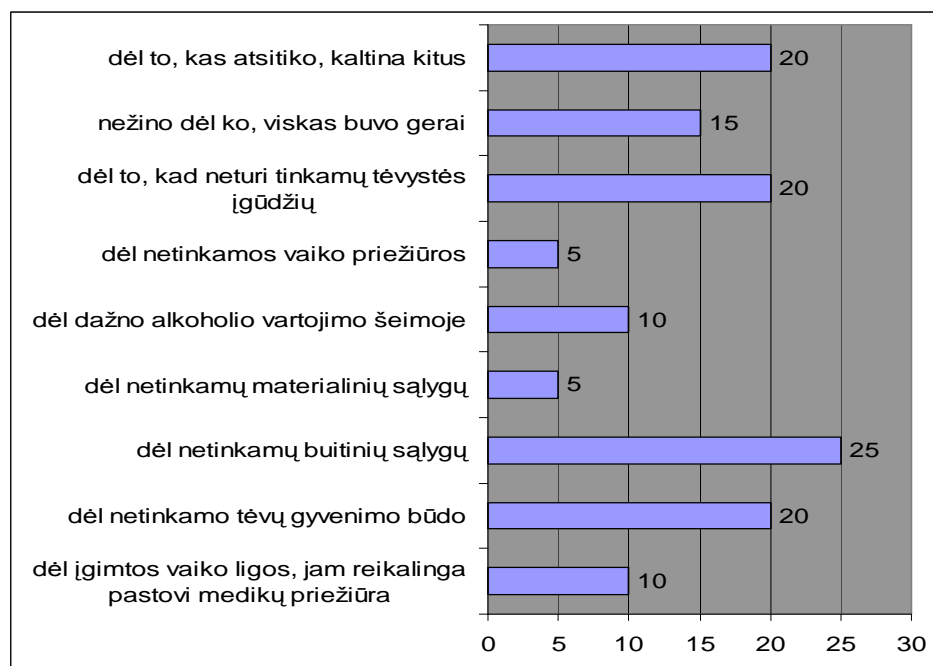
Dar viena priežastis, kuri minima rečiausiai – nėra jokių sąlygų auginti vaikui (6,6 %). Šiai kategorijai galima priskirti tokius atvejus, kai netinka nė viena iš anksčiau aptartų priežasčių. Dažniausiai tai tokios situacijos, kai pasigimdo jaunos merginos, atvažiavusios studijuoti, iš normalių šeimų, tačiau bijančios pranešti tėvams. Dažniausiai jos pakankamai greitai susitvarko gyvenimą ir pasiima vaikus namo. Prie kitų priežasčių (16,5 %) priskirti tokie atsakymai, kai vaikų atskyrimo nuo savęs priežastys nėra tiksliai žinomos: abu ar vienas iš tėvų valkatauja, migruoja iš vienos vietos į kitą, neturi pastovios gyvenamosios vietos, jų neįmanoma surasti. Bet, žinoma, valkatavimas, taip pat glaudžiai susijęs su asocialiu gyvenimo būdu, alkoholiu, skurdu bei kitomis jau minėtomis priežastimis.

11 pav. Vaikų patekimo į kūdikių namus priežasčių pasiskirstymas pagal jų gimimo vietą

Apžvelgus gautus rezultatus, galima prieiti prie išvados, kad žiūrint į priežastingumą, rajone situacija kur kas prastesnė nei mieste: iš rajono atvykstantys vaikai daug dažniau atvyksta dėl tėvų girtavimo, skurdo, įgimtų ligų bei tėvų psichinių ligų. Vaikai atvykstantys iš miesto tik dėl narkotikų vartojimo šeimoje dažniau už rajoninius vaikus pakliūna į kūdikių namus. Lyginant kitas priežastis esminių skirtumų nerasta arba jie nežymūs.

Pagal oficialiai pateikiamus duomenis, o taip pat išanalizavus Vilniaus kūdikių namų vaikų bylų duomenis, yra žinoma, kad pagrindinės vaikų patekimo į kūdikių namus priežastys yra tėvų girtavimas ir vaikų nepriežiūra. Norint išsiaiškinti, ką apie tai galvoja patys tėvai, buvo užduotas klausimas, kokia tėvų nuomone buvo priežastis, kad jų vaikas pateko į kūdikių namus.

12 pav. Tėvų nuomonė apie jų vaikų patekimo į kūdikių namus priežastis, proc.

Apklausus motinas paaiškėjo, kad 10 % tiriamųjų mano, kad vaikas į kūdikių namus pateko dėl įgimtos ligos ir dėl to, kad jam reikalinga nuolatinė medikų priežiūra; 20 % -- kad priežastimi tapo netinkamas jų gyvenimo būdas; 25 % -- kad vaikas į kūdikių namus pateko dėl netinkamų buitinių sąlygų; 5 % -- dėl netinkamų materialinių sąlygų; 10 % -- dėl per dažno alkoholio vartojimo šeimoje, 5 % -- dėl netinkamos vaiko priežiūros, 20 % -- nežino dėl ko, mano, kad viskas buvo gerai; 15 % -- dėl to kas atsitiko, kaltina kitus; 20 % -- pateikė savo priežastis (žr. 12 pav.). Kaip matyti iš gautų rezultatų, motinų savikritiškumas nepavadinasi. Savų paaiškinimų procentas taip pat gana nemažas, pateiktos priežastys: „buvau įkalinimo įstaigoje“, „sudegė namai, nebuvo kur gyventi vaikams“, „todėl, kad vyras gerė“, „man buvo per sunku, nes laukiausi antro vaikelio“.

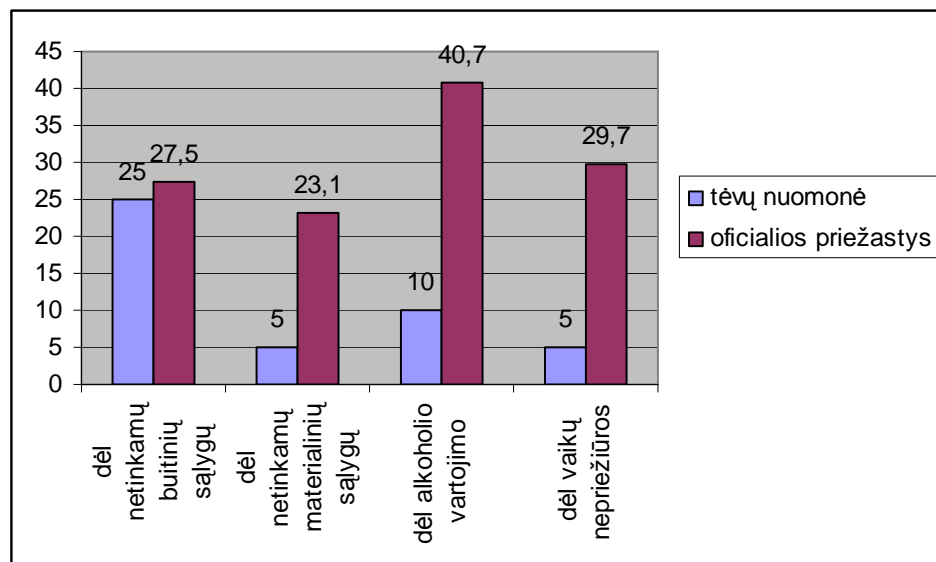
Statistiškai reikšmingas skirtumas rastas lyginant nuomonių pasiskirstymą tarp dviejų motinų amžiaus grupių pateikiant savas priežastis. Motinų grupėje iki 25 metų sava priežasčių interpretacija pateikta nebuvo, grupėje virš 25 metų - 40 %, ($\chi^2 \approx 5$, $p < 0,05$).

Toliau gilinantis į motinų nuomonę, kodėl jų vaikai buvo apgyvendinti kūdikių namuose, buvo pateiktas klausimas, ar motinos nemano, kad alkoholio vartojimas galėjo turėti įtakos tam, kad vaikas pateko į kūdikių namus. Dauguma respondenčių griežtai nesutiko su šiuo teiginiu (65

%), 10 % grafoje „kita” netgi užrašė „nevartojam alkoholio”, 5 % atsakė teigiamai, 10 % tiriamųjų mano, kad alkoholis iš dalies galėjo turėti įtakos.

Kad netinkamas motinų gyvenimo būdas turėjo įtakos vaikų patekimui į kūdikių namus mano 35 % respondenčių, kad tai neturėjo jokios įtakos, mano 45 % respondenčių, kad tokia įtaka buvo iš dalies, mano 20 % tiriamųjų.

Kaip jau minėta ne kartą anksčiau, vyrauja dvi pagrindinės priežastys, kodėl šeimos yra įrašomos į socialinės rizikos šeimų įskaitas, ir kodėl vaikai iš tokių šeimų dažniausiai patenka į globos institucijas. Norint sužinoti, ar pačių motinų nuomonė sutampa su oficialiais duomenimis, pateikiama bendrų duomenų, gautų iš vaikų bylų, ir motinų nuomonės palyginimų analizė.

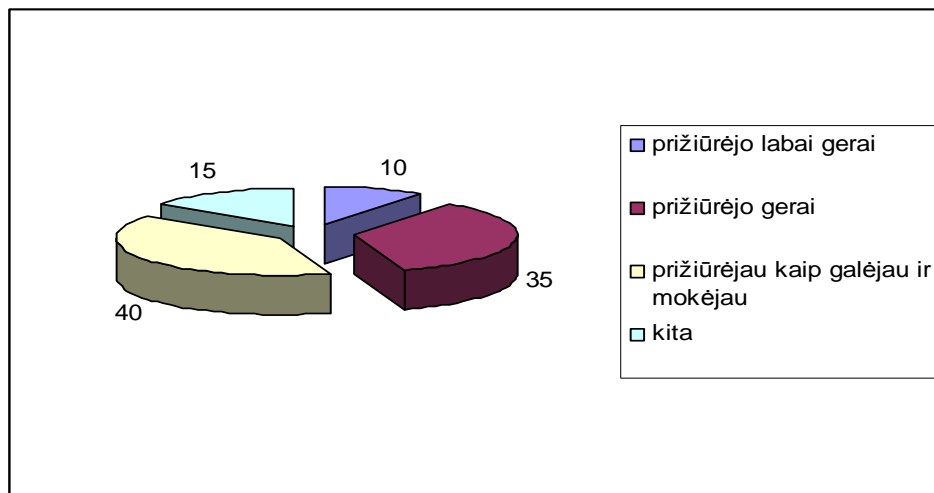

13 pav. Oficialių vaikų patekimo į kūdikių namus priežasčių ir motinų nuomonės pasiskirstymas, proc.

Kaip matyti iš 13 paveikslo, motinų nuomonė ir duomenys, surinkti iš vaikų bylų, skiriasi. Motinos sutinka tik su tuo, kad jų vaikų patekimui į kūdikių namus įtakos turėjo netinkamos buitinės sąlygos. Taip mano 25 % motinų, oficialūs dokumentai skelbia, kad šių priežasčių procentas siekia 27,5 %. Su kitomis išvardintomis priežastimis tiriamosios nesutinka. Išnagrinėjus vaikų bylas, gauti duomenys rodo, kad dėl netinkamų materialinių sąlygų į kūdikių namus pakliuvo 23,1 %, nors motinos su tokia priežastimi sutinka tik 5 %. Šią motinų poziciją patvirtina ir tiriamųjų požiūris į jų šeimų pajamas – 65 % respondenčių mano, kad jų šeimos gauna vidutines pajamas. Pozicijos tarp motinų nuomonės ir oficialių duomenų išsiskyrė ir dėl to, kad

viena iš vaikų patekimo į kūdikių namus priežasčių yra vaikų nepriežiūra. Gauti rezultatai rodo, kad dėl to, kad nebuvo tinkamai prižiūrėti, į kūdikių namus pateko 29,7 %, motinos mano, kad jos vaikus prižiūrėjo tinkamai, tik 5 % sutinka su šia priežastimi. Didžiausią dalį sudaro vaikai, kūdikių namuose apgyvendinti dėl tėvų girtavimo 40,7 %. Tačiau tik 10 % motinų pripažįsta šią problemą.

Buvo domimasi, kaip motinoms sekėsi prižiūrėti vaiką, kol jis dar buvo namuose (žr. 14 pav.). Kad vaiko neprižiūrėjo neprisipažino nei viena tiriamoji. Labai gerai vaiką prižiūrėjo 10 % motinų; prižiūrėjo gerai, jis buvo prižiūrėtas, švarus ir pavalgęs – 35 %, prižiūrėjo kaip galėjo ir mokėjau – 40 % motinų, 15 % pateikė savo variantus dėl vaikų priežiūros – neprižiūrėjo, nes vaikai į kūdikių namus pateko tiesiai iš ligoninės.

14 pav. Motinų vaikų priežiūros įgūdžiai, proc.

Apžvelgiant gautus rezultatus, galima padaryti kelias išvadas: nėra pastebėta ryški viena nuomonė dėl vaikų patekimo į kūdikių namus priežasčių, visos priežastys paminėtos 5-20 %.

Daugumas motinų nepripažįsta, kad alkoholio vartojimas šeimoje turėjo įtakos vaiko patekimui į kūdikių namus.

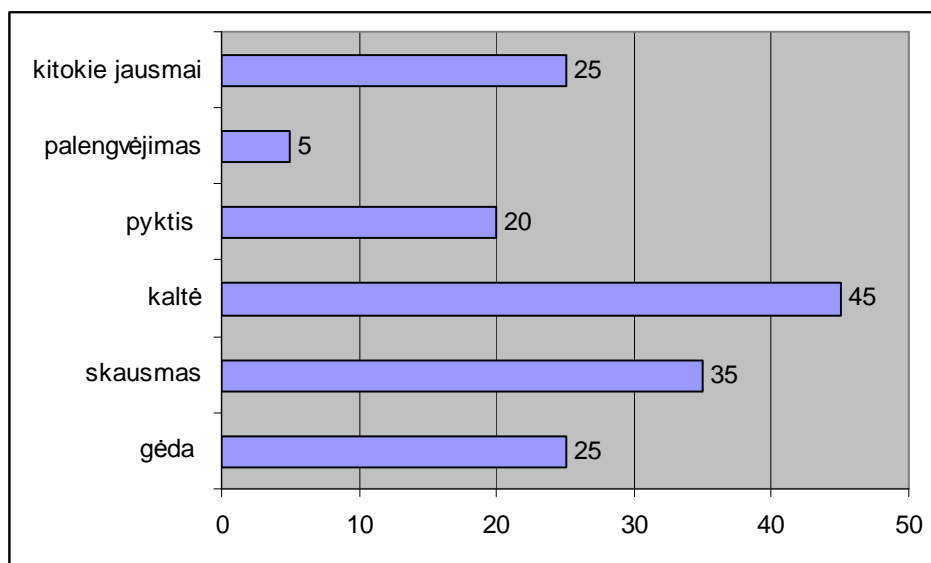
Motinos, kurių vaikai auga kūdikių namuose, nelinkusios manyti, kad jų elgesyje slypi vaikų patekimo į kūdikių namus priežastys. Tokią išvadą daryti leidžia gautų duomenų analizė, kurioje pastebėta, kad motinos nepripažįsta oficialiai paskelbtų vaikų patekimo į kūdikių namus priežasčių – girtavimo, vaikų nepriežiūros, netinkamos materialinės padėties. Kad motinos nesako tiesos, susijusios su šiomis priežastimis – akivaizdu vien su jomis pabendravus, dauguma šių

moterų skurdžiai apsirengę, nuo jų dažnai sklinda alkoholio, neprižiūrėto kūno kvapas. Tačiau ar tai saviapgaulė – jeigu apie problemą nešneki, vadinasi ji neegzistuoja, ar noras apgauti kitus, ar tiesiog, ar tiesiog vengimas sau prisipažinti, kad žmogus turi problemų. Visuose psichologijos vadovėliuose galima rasti tokią tiesą, kad problemos pripažinimas pačiam sau jau yra pusė problemos sprendimo.

3.3 Motinų išgyvenami jausmai vaikams pakliuvus į kūdikių namus

Visuomenėje nuo seno nusistovėjęs neigiamas požiūris į tėvus, paliekančius, neprižiūrinčius savo vaikų, apie tokias motinas sakoma, kad jos neturi motinystės instinkto, kad yra motinos gegutės, bejausmės ir joms vis tiek, kas atsitiks su ja ir jos vaikais. Tačiau, ar tikrai yra taip, ar vis dėlto ir tokie žmonės turi jausmus ir sąžinę, atskleidė klausimai apie išgyventus jausmus vaikui patekus į kūdikių namus ir kokie jausmai apima vertinant visą susiklosčiusią situaciją.

Tyrimo rezultatai rodo (žr. 15 pav.), kad atsakydamos į klausimą, kokius jausmus išgyveno, kai vaikas pateko į kūdikių namus, tokių atsakymo variantų, kaip išgyvenau laisvę, ramybę, džiaugsmą, nepasirinko nė viena respondentė. Tik viena motina (5 %) atsakė pajutusi palengvėjimą. Kiti atsakymai pasiskirstė taip: 25 % motinų išgyveno gėdą, 35 % - skausmą, 45 % - kaltę ir 20% - pyktį. 25 % motinų, kurių vaikai auga kūdikių namuose pateikė savo išgyventų pojūčių įvardijimus. Viena motina išgyveno „baimę, kad gali prarasti savo vaiką“, antra pajuto bejėgiškumą, trečiai „nesinorėjo gyventi“, ketvirtai mamai „buvo gaila vaiko“.

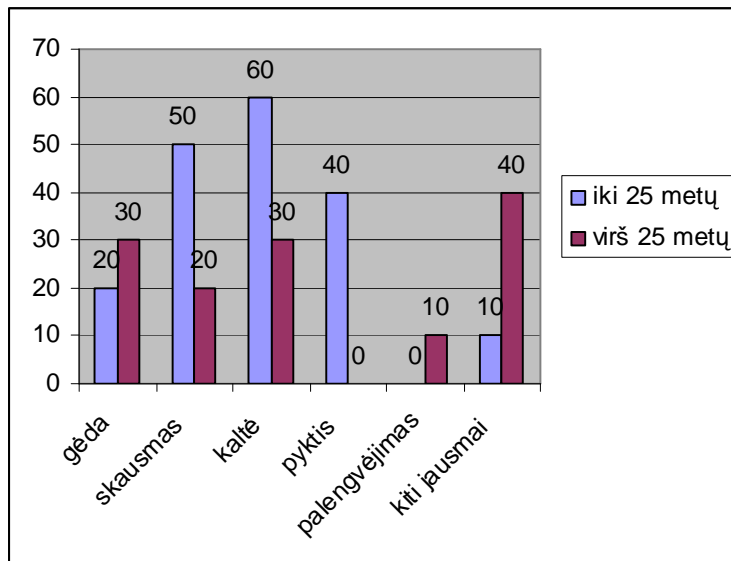

15 pav. Motinų išgyventi jausmai, vaikus apgyvendinus kūdikių namuose

Vertindamos susiklosčiusią situaciją, stengiasi apie tai negalvoti 10 % tiriamųjų, save kaltina – 55 %, kaltina kitus (kaimynus, giminaičius, VTAT'ų, seniūnijų darbuotojus) 20 % motinų, jaučia praradimą – 25 %, gerai nesijaučia nė viena tiriamoji, savą situacijos vertinimą pateikė 15 % motinų: viena mama laukia, kol pagerėjus vaiko sveikatai, galės pasiimti jį į namus, antra motina kaltina buvusį sutuoktinį, esą dėl jo gėrimo, vaikas buvo paimtas iš namų, trečia situaciją vertina „normaliai“. Ką tai galėtų reikšti, išsiaiškinti nepavyko.

Palyginus kai kuriuos atsakymus į šiuos du klausimus, matyti, kad vaikų netekimą ir apgyvendinimą kūdikių namuose, dauguma respondenčių išgyvena sunkiai ir skausmingai: dauguma dėl to, kas atsitiko, kaltina save.

Gauti rezultatai rodo, kad tėvai, palikę savo vaikus kūdikių namuose, tačiau juos lankantys, irgi yra žmonės ir išgyvena visokiausius jausmus, jiems nesvetimas savęs kaltinimas ir graužatis. Daug ką pasako jau vien tas faktas, kad šios moterys savo vaikus lanko, vadinasi, joms bent šiek tiek rūpi.

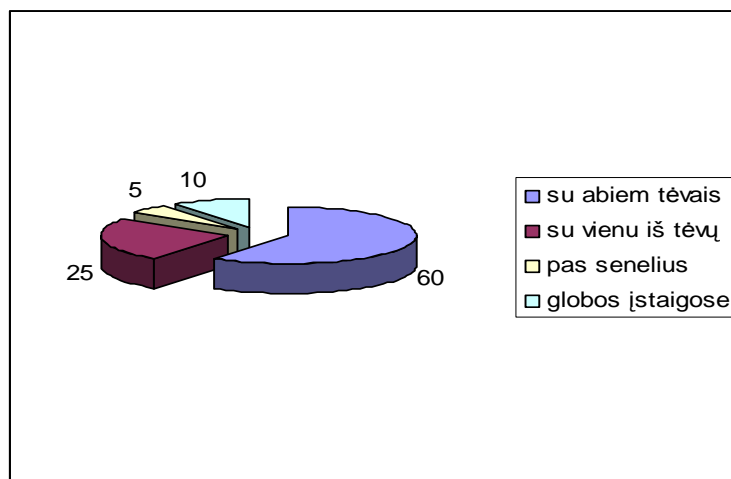
16 pav. Išgyventų jausmų pasiskirstymas tarp motinų amžiaus grupių, proc.

Kaip matyti iš 16 paveikslo, vaikams patekus į kūdikių namus, gėdą išgyvena 20 % motinų iki 25 metų ir 30 % motinų virš 25 metų; skausmą išgyvena 50 % motinų iki 25 metų ir 20 % virš 25 metų; kaltę jaučia 60 % motinų iki 25 metų ir 30 % virš 25 metų; palengvėjimą jaučia 10 % motinų virš 25 metų, šio jausmo visiškai nejaučia motinos iki 25 metų; tik 10 % išgyvena nepaminėtus jausmus moterys iki 25 metų ir 40 % virš 25 metų. Pyktį jaučia 40 % motinų iki 25 metų, tokio jausmo visai neišgyvena motinos virš 25 metų. Lyginant šias dvi amžiaus grupes dėl pykčio jausmo išgyvenimo vaikui patekus į kūdikių namus, išryškėjo statistiškai reikšmingas skirtumas ($\chi^2 \approx 5$, $p < 0,05$).

3.4 Motinų tėvų šeimos modelio ir santykių su jais sąsajos su vaikų palikimu kūdikių namuose

Supratimą apie šeimos modelį, šeimos narių funkcijas vaikas įgauna stebėdamas savo šeimą. Koks bus jo šeimos modelis dažnai priklauso nuo to, kokį šeimos modelį matė savo vaikystėje. Supratimas, užuojauta, meilės, prierašumo išraiškos, elgesys, bendravimas su vaikais, o taip pat visas būsimą suaugusiojo elgesys dažnai priklauso nuo to, kaip su vaiku buvo elgiamasi vaikystėje, kaip tėvai išreiškė savo jausmus vaikui, kaip jį prižiūrėjo, kaip su juo

bendravo. Todėl norint išsiaiškinti, kodėl kūdikių namų auklėtinių tėvai pateko į tokią situaciją, kad reikėjo imtis kraštutinių priemonių – patiems palikti arba iš jų atimti vaikus – priežasčių buvo bandoma ieškoti tiriamųjų vaikystėje. Įvairiuose šaltiniuose nurodoma, kad didelio procento vaikų, patenkančių į kūdikių namus, mamos pačios yra užaugusios globos institucijose, nepajutę tikros tėvų meilės ir šilumos, nematę normalios šeimos modelio, todėl neišsiugdžiusios tinkamų tėvystės bei santykių plėtojimo įgūdžių. Vaikas mokosi mylėti, reikšti savo jausmus, elgtis taip, kaip tėvai. Todėl žalojamas, nemylimas vaikas vėliau tampa tokiu pat tėvu savo vaikui. (R. Žukauskienė, 2002) Todėl buvo klausiama, kokioje šeimoje užaugo tiriamosios. Paaiškėjo, kad tik 2 motinos (10 %) yra užaugusios globos institucijose, 1 motiną (5 %) užaugino seneliai, likusios užaugo šeimoje su vienu iš tėvų (25 %), ir pati didžiausia dalis užaugo šeimoje su abiem tėvais (60 %), nė viena respondentė nepaminėjo, kad nors vienas iš tėvų būtų girtavęs (žr. 17 pav.). Tik viena moteris prasarė, kad tėvas išgerdavęs per šventes, bet juk tai normalu, visi taip daro.

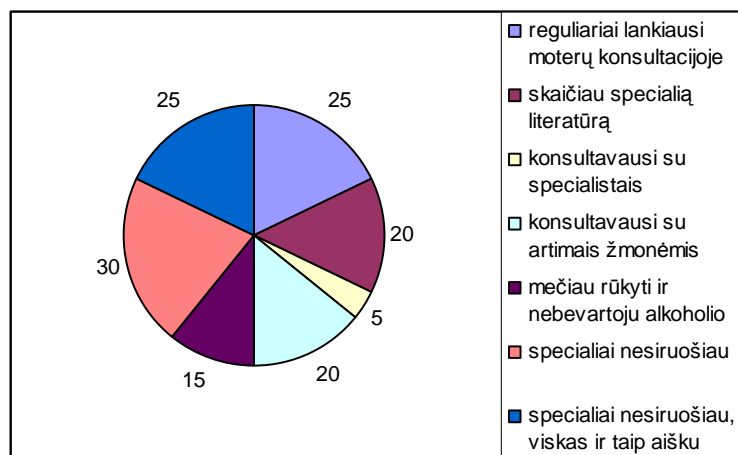
17 pav. Motinų gyvenamoji vieta vaikystėje, proc.

Norint išsiaiškinti, ar savo tėvų šeimose tiriamosios jautėsi mylimos ir laimingos, paklausta, kokie santykiai jas siejo su motinomis ir tėvais. Paaiškėjo, kad 80 % apklaustųjų atsakė, jog tėvai jas mylėjo, jomis rūpinosi, 20 % paaiškino, jog užaugo globos įstaigose, todėl nežino net kaip būtų buvę.

Gauti rezultatai nustebino, autorė tikėjosi visiškai kitokių atsakymų. Peršasi išvada, kad galbūt tiriamos moterys meluoja apie savo šeimą ir santykius su ja ir tiesiog nenori sakyti tiesos, arba jų supratimas, kas yra darni šeima ir mylintys tėvai, yra iškreiptas. Anketavimo metu,

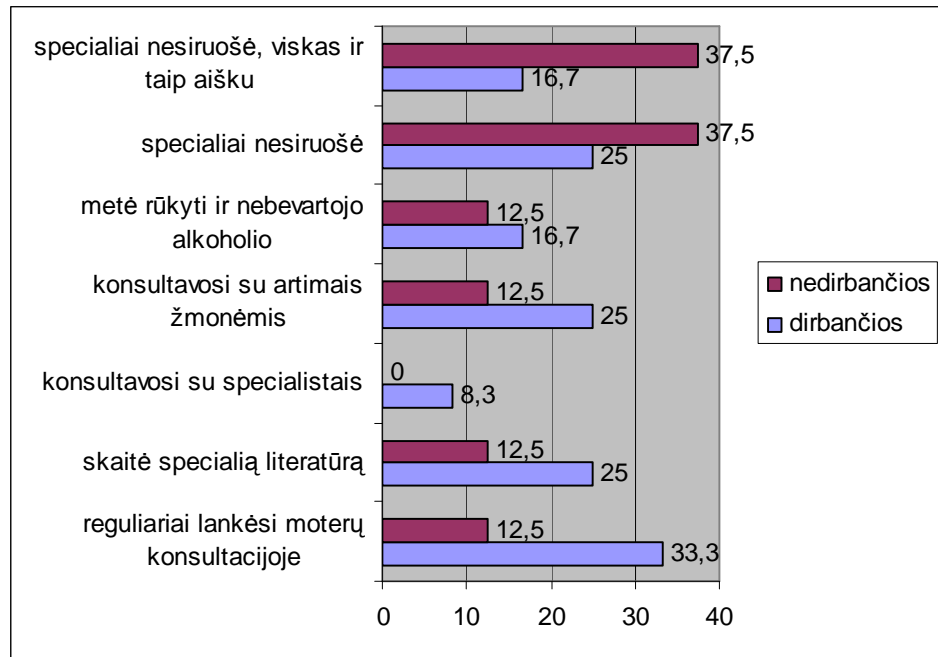
kuris labiau panašėjo į pokalbį, autorė stebėjo tiriamųjų veido išraiškas, balso toną, mimiką. Dauguma moterų, kalbėdamos apie savo tėvus, pralinksmėdavo, minėdavo juos geru žodžiu, veidas nušvisdavo, panašu, kad savo tėvų šeimoje jos jautėsi mylimos. Todėl lieka neaišku, kas tokio įvyko jų gyvenime, kad dabartinė situacija yra būtent tokia. Vis dėl to įtarti, kad respondentės meluoja, būtų galima vien dėl to, jog nė viena nepaminėjo, kad užaugo šeimoje, kurioje buvo girtaujama. Tai mažai tikėtina.

Atrodo, kad šios moterys į daugelį dalykų gyvenime žiūri tiesiog labai supaprastintai, siaurai, ribotai, lyg viskas, kas vyksta aplinkui, nekelia jokio susidomėjimo, visiškai nesureikšmindamos, pvz. normalioms šeimoms tokių svarbių dalykų, kaip pasiruošimas ir laukimas kūdikio gimimo. Išanalizavus gautus duomenis matyti, kad besilaukdamas kūdikio, 25 % motinų reguliariai lankėsi moterų konsultacijoje, 20 % skaitė specialią literatūrą, 5 % konsultavosi su specialistais, 20 % konsultavosi su artimais žmonėmis (draugėmis, tėvais, giminaičiais), 15 % metė rūkyti ir nebevartojo alkoholio, 30 % specialiai kūdikio gimimui nesiruošė, 25 % specialiai nesiruošė, viskas ir taip aišku (žr. 18 pav.). Ankstesniuose šio darbo skyriuose jau ne kartą aptarta, kad alkoholio vartojimas yra didžiausia priežastis vaikų pakliuvimui į kūdikių namus, tačiau, kad nustojo vartoti alkoholį ir metė rūkyti besilaukdamas kūdikio, paminėjo tik 15 % motinų. Specialiai būsimai tėvystei nesiruošė net 55 % motinų, sudėjus du atsakymų variantus – specialiai nesiruošiau ir specialiai nesiruošiau, nes ir taip viskas aišku. Tokie atsakymai rodo, kad į naujos gyvybės atsiradimą ir naujas pareigas žiūrima neatsakingai, nesuvokiant savo pareigų, neįsigilinant į situaciją ir pasekmes.

18 pav. Pasiruošimas kūdikio gimimui, proc.

Lyginant dirbančių ir nedirbančių moterų grupes pagal tai, kaip jos ruošėsi būsimai tėvystei, statistiškai reikšmingų skirtumų nerasta, tačiau gauti rezultatai pakankamai įdomūs, todėl tikslinga juos aptarti.

19 pav. Pasiruošimo būsimai tėvystei pasiskirstymas tarp dirbančių ir nedirbančių motinų, proc.

Kaip matyti iš 19 paveikslo, dirbančios motinos žymiai labiau ruošėsi kūdikio gimimui ir naujoms pareigoms: reguliariai lankėsi moterų konsultacijoje 33,3 %, nedirbančios 12,5; specialią literatūrą skaitė 25 % dirbančių ir 12,5 % nedirbančių; konsultavosi su specialistais tik 8,3 % dirbančių motinų, nedirbančios nesikonsultavo visai; su artimaisiais konsultavosi 25 % dirbančių ir 12,5 nedirbančių; metė rūkyti ir nustojo vartoti alkoholį 16,7 dirbančių ir 12,5 nedirbančių. Specialiai būsimai tėvystei nesiruošė ir specialiai nesiruošė, nes viskas ir taip aišku, didesnis nedirbančių motinų procentas – po 37,5, dirbančios moterys sudarė atitinkamai 25 % ir 16,7 %. Tokį diferencijavimąsi galbūt galima paaiškinti tuo, kad dirbančios motinos yra įgiję aukštesnį išsilavinimą, todėl savaime suprantama, labiau motyvuotos, besidominčios, turinčios daugiau ambicijų.

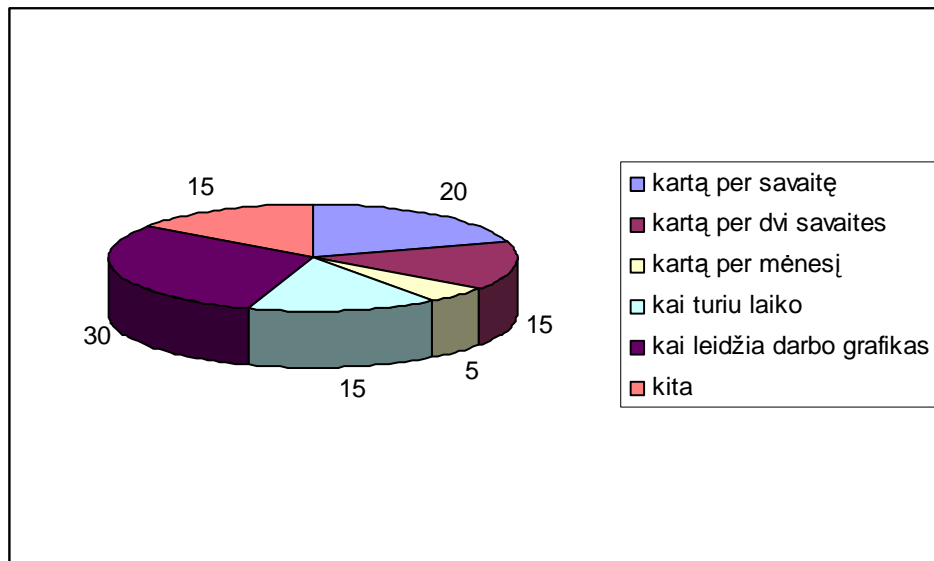
Motinos, kurių vaikai gyvena kūdikių namuose, savo tėvystės įgūdžius dešimties balų sistemoje vertina nuo 7 iki 10 balų, vidutiniškai tai yra 8,5 balo. Pasidomėjus, koks bendravimas su vaiku buvo iki jam patenkant į kūdikių namus, 50 % motinų atsakė, jog artimas, 35 % manė, kad draugiškas, po 5 % pasisakė, kad ryšio nebuvo (grafoje kita paaiškinta, „nes buvau įkalinimo įstaigoje“) ir nežinau, 15 % mamų bendravimą su vaiku įvertino savais žodžiais: normalus, geras, labai geras.

Tai dar kartą parodo, kad tiriamosios apie save kaip apie motinas turi labai gerą nuomonę ir nemano, kad joms trūksta motinystės įgūdžių.

3.5 Motinų požiūris į dabartinę situaciją ir planai ateičiai

Vienas iš svarbiausių dalykų, kad nedingtų ryšys tarp motinos ir vaiko – lankyti jį kūdikių namuose taip dažnai kaip tik įmanoma. Juk vienas svarbiausių argumentų neterminuotai ribojant tėvų valdžią – nesidomėjimas vaiku, nelankymas, nedalyvavimas jo auklėjimo, ugdymo procese. Kadangi darbo autorė dirba kūdikių namuose, pastebėta tendencija, kad dažniau lankomi tie kūdikiai ir vaikai, kuriuos Vaikų teisių apsaugos tarnybos inspektoriai buvo priversti paimti iš šeimos dėl ankščiau išvardintų priežasčių, nei tie, kurie paliekami naujagimių skyriuose.

Kadangi vaikų lankymas svarbus veiksnys motinos ir vaiko bendravime, domėtasi, kaip dažnai motinos savo vaikus aplanko kūdikių namuose (žr. 20 pav.). Paaiškėjo, kad kartą per savaitę motinos aplanko 20 % vaikų, kartą per dvi savaites 15 %, kartą per mėnesį 5%, kai turi laiko 15 %, kai leidžia darbo grafikas 30 %. Keletas motinų (15%) tarp atsakymų variantų nerado sau tinkamų, todėl pateikė savas versijas – „lankau, kiek tik leidžia“, „lankau du kartus per savaitę“, lankau beveik kiekvieną dieną, nebent turiu rūpesčių ir negaliu ateiti“.

20 pav. Vaikų lankymo dažnis, proc.

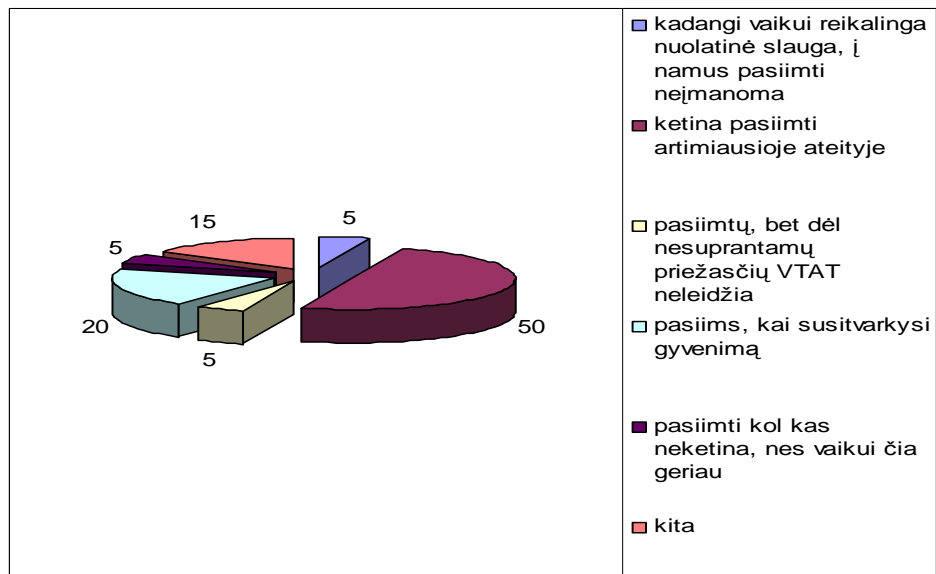
Užduodant kitą klausimą, norėta sužinoti reto vaikų lankymo priežastis. Iš apdorotų duomenų matyti, kad retą lankymą 15 % motinų paaiškina tolimesne kelione, 10 % nežino, kodėl savo vaiką lanko taip retai, 30 % tiriamųjų turi savus motyvus sūnaus ar dukros nelankymui- „nėra kam palikti prižiūrėti jaunesnio vaiko“, „dėl darbo grafiko“, „lankau dažnai“ ir pan.

Kadangi vaikas auga kūdikių namuose, nuspręsta išsiaiškinti, koks tėvų, lankančių vaikus, požiūris į socialinius darbuotojus, su kuriais tenka dažniausiai susidurti ir spręsti klausimus, susijusius su vaiko globa, lankymu, tolimesne ateitimi. Pokalbiai ne visada būna malonūs ir taikūs. Profesionalui socialiniam darbuotojui labai svarbu mokėti neparodyti savo nuomonės, nesusidaryti išankstinės nuomonės bei nevertinti žmonių, dėl jiems kylančių problemų. Kūdikių namuose dirbama vaikų labui, todėl labai svarbu palaikyti dalykiškus, bet gerus santykius su tėvais. Ištyrus motinų požiūrį į socialinius kūdikių namų darbuotojus paaiškėjo, kad nė viena motina socialiniams darbuotojams atviro priešiško nerodo, 25 % motinų bendrauja nerodydamos jokių emocijų, 35 % - pasitiki socialiniais darbuotojais, 30 % - bendrauja nuoširdžiai, sulaukia palaikymo, gerų patarimų.

Taip pat buvo svarbu ištirti, koks motinų požiūris į tiesiogiai su jų vaikais dirbantį, daugiausiai laiko praleidžiantį personalą, ką jos mano apie vaikelių priežiūrą. Didžioji dalis motinų kūdikių namų personalu ir vaikų priežiūra yra daugiau mažiau patenkintos. 25 % respondenčių mano, kad grupės personalas vaikus prižiūri labai gerai, mamos yra patenkintos; 40 % mamų

mano, kad vaikai prižiūrimi gerai, vaikais rūpinamasi; 25 % motinų nuomone, niekas geriau nei jos pačios jų vaikų neprižiūrės.

Vienas iš svarbiausių klausimų motinoms, lankančioms savo vaikus kūdikių namuose, užduodamų socialinių darbuotojų – kokie šių motinų planai dėl vaiko susigrąžinimo į šeimą. Kadangi visų tiriamųjų vaikams steigta laikinoji globa, pagal įstatymą galinti tęstis metus, ir kurios tikslas – išsprendus šeimos problemas sugrąžinti vaiką į šeimą, toks klausimas labai aktualus.

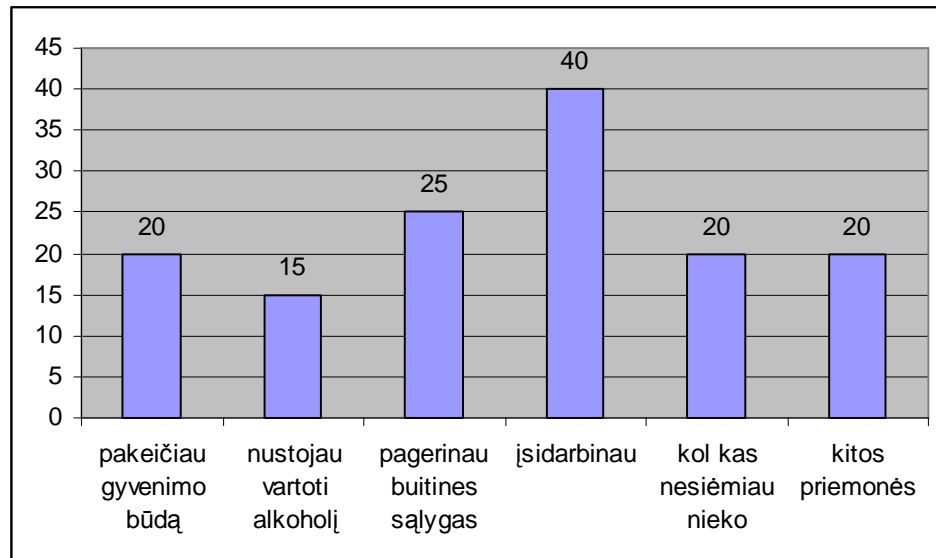
21 pav. Motinų ketinimai dėl vaikų susigrąžinimo, proc.

5 % motinų pasiimti vaiko namo neketina, nes tai neįmanoma dėl nuolatinės slaugos būtinumo, 50 % motinų savo vaiką iš kūdikių namų ketina pasiimti artimiausioje ateityje, 5 % pasiimtų, tačiau dėl kažkokių priežasčių Vaikų teisių apsaugos tarnyba kol kas neatiduoda; 20 % ketina pasiimti kai susitvarkys gyvenimą, 5 % pasiimti vaiko į namus neketina, nes mano, kad kūdikių namuose jam geriau (žr. 21 pav.), 15 % pateikė savo pamąstymus apie vaiko susigrąžinimą: viena mama ruošiasi vaiką pasiimti, kai jis truputį paūgės, kita pasiims, kai pagerės vaiko sveikata, dar viena motina ketina vaiką pasiimti, kai jį bus galima leisti į vaikų darželį.

Ypač aktualu – kokie pokyčiai vyksta šeimoje, kokių priemonių imtasi pakeisti buvusiai situacijai, pagerinti sąlygas ir tokiu būdu susigrąžinti vaikučių namo.

Vaikus iš šeimų Vaikų teisių apsaugos tarnybų darbuotojai paima ir apgyvendina kūdikių namuose ne be priežasties – šios problemos aptartos anksčiau, vadinasi, norint susigrąžinti vaiką,

reikia imtis tam tikrų priemonių, kad tas problemas, dėl kurių vaikas buvo iš šeimos paimtas, būtų galima išspręsti.

22 pav. Priemonės gerinant buvusią situaciją, proc.

Didžiausia dalis motinų (40 %) (žr. 21 pav.) gerindamos ir keisdamos buvusią situaciją įsidarbino, 25 % pagerino buitines sąlygas, 20 % pakeitė gyvenimo būdą, 15 % nebevartoja alkoholio, 20 % ėmėsi kitokių priemonių: viena šeima po gaisro atstatinėja namą, kita mama laukia, kol vaikui bus atliktos suplanuotos operacijos ir kt.

Lyginant moterų grupes pagal amžių, nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas. Paaiškėjo, kad net 50 % moterų iki 25 metų, keisdamos buvusią situaciją pagerino buitines sąlygas, tuo tarpu moterų grupėje virš 25 metų, tokios nebuvo nė vienos, ($\chi^2 \approx 6,7$, $p < 0,05$).

Socialinės rizikos šeimoms pačioms išspręsti savo problemas beveik neįmanoma, joms reikalinga pagalba iš šalies. Tačiau labai svarbu sužinoti, ar pati šeima mano, kad ji turi problemą ir kad jai reikia pagalbos. Sužinoti tokio pobūdžio informacijai, tiriamosioms buvo užduoti keli klausimai apie pagalbos reikalingumą.

Kadangi viena iš svarbiausių socialinių problemų Lietuvoje yra vaikų nepriežiūra, tikslinga paanalizuoti, ar tėvams, auginantiems vaikus, reikėtų pagalbos ar patarimo su vaikų priežiūra susijusiais klausimais. 20 % motinų mano, kad pagalba reikalinga, 30 % - nereikalinga, 30 % - iš dalies, 15 % – problemų nekyla.

Analizuojant šiuos atsakymus peršasi išvada, kad šios moterys yra visiškai neambicingos, nežiūri į priekį, abejingos bet kam, joms nekyla problemų, todėl nereikia pagalbos – nieko nereikia, pinigų užtenka tiek, kiek yra, tolimesnių siekių nėra.

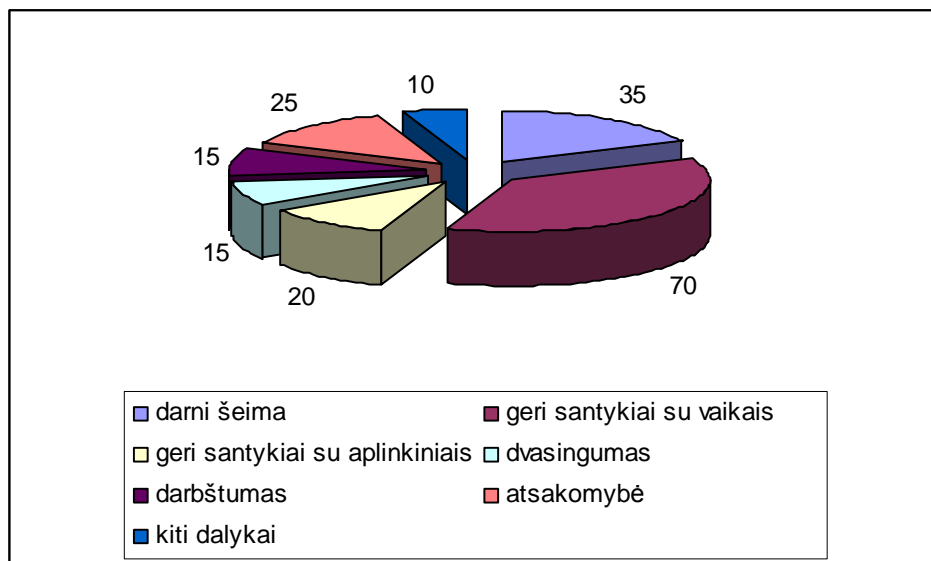
Analogiškas klausimas buvo iškeltas ir dėl pagalbos ar patarimo poreikio sprendžiant su buitimi susijusius klausimus. Gauti rezultatai beveik identiški pagalbos poreikiui vaikų priežiūros klausimais. 15 % motinų mano, kad pagalbos reikėtų, 30 % mano, kad nereikia, 30 % - pagalba ar patarimas reikalingi iš dalies, 20 % motinų problemų nekyla.

Lyginant moterų grupes pagal amžių, gautas įdomus rezultatas: 50 % ir 40 % moterų iki 25 metų norėtų sulaukti pagalbos ar patarimo atitinkamai vaikų priežiūros ir su buitimi susijusiais klausimais.

Toks rezultatas nėra labai netikėtas, kadangi visai tikėtina, kad jaunos merginos dar neturi tiek patirties, todėl joms praverstų naudingas patarimas ar pagalba iš šalies.

Ankstesniame skyriuje aptarti rezultatai parodė, kad dauguma motinų stengiasi gerinti buitines, materialines sąlygas, siekdamos susigrąžinti vaiką, todėl tikslinga pasiaiškinti, gal šiuo metu joms reikalinga kokia nors pagalba. Po 10 % moterų norėtų psichologinės bei materialinės pagalbos, 15 % konsultacijų įvairiais klausimais (pvz. teisiniais), 30 % nereikia jokios pagalbos, 20 % reikalinga konkrečiai situacijai aktuali pagalba: vienai motina norėtų „kad kas nors padėtų atlikti remontą namuose“, dviem motinoms reikėtų pagalbos susigrąžinant vaiką, viena tiriamoji nežino, kokios pagalbos jai reikėtų. Akivaizdžiai išsiskyrė dirbančių ir nedirbančių moterų nuomonė dėl konsultacijų įvairiais klausimais (pvz. teisiniais, vaiko susigrąžinimo galimybėmis ir pan.). Tokio pobūdžio konsultacijų prireiktų 25 % dirbančių moterų ir nė vienai nedirbančiai.

Labiau gilinantis į tiriamųjų požiūrį, siekta išsiaiškinti, kokie dalykai joms yra svarbūs (žr. 22 pav.). Paaiškėjo paradoksinė situacija – prioritetinė svarba teikiama geriems santykiams su vaikais (70 %), nors vaikai auga kūdikių namuose, per pusę mažesnė svarba teikiama darniai šeimai (35 %), 25 % motinų svarbi atsakomybė, po 15 % - darbštumas ir dvasingumas, 10 % visi išvardinti dalykai.

23 pav. Svarbiausių dalykų tiriamųjų gyvenime pasiskirstymas, proc.

Palyginus dirbančias ir nedirbančias moteris, paaiškėjo, kad dirbančioms moterims labai svarbi yra atsakomybė (41,7 %), tuo tarpu nedirbančioms moterims, ji nesvarbi visai. Gautas statistiškai reikšmingas skaičius ($\chi^2 \approx 4,4$, $p < 0,05$).

Lyginant moteris pagal jų amžių, taip pat rastas statistiškai reikšmingas skaičius ($\chi^2 \approx 5$, $p < 0,05$). Moterims iki 25 metų labai svarbūs yra santykiai su aplinkiniais (40 %), moterims virš 25 metų tokie santykiai visai nėra svarbūs.

Anketos pabaigoje tiriamosioms buvo užduotas klausimas apie tai, ko jos tikisi iš savo gyvenimo, iš ateities. Gauti atsakymai gana įvairūs, tačiau dauguma optimistiški ir susiję su planais vaikų atžvilgiu. „Ateityje viskas bus gerai, bus žymiai geriau nei šiuo metu“, „Norėčiau susigrąžinti savo vaiką ir gyventi tokį gyvenimą, kokio niekad negyvenau“, „Norėčiau, kad būtume visi kartu ir visi sveiki“, „Viskas bus gerai“, „Tikiuosi susigrąžinti vaiką, ir jeigu kas mano ir vaiko gyvenime buvo blogai, viskas susitvarkytų, tiek bendravimas, pasitikėjimas šeimoje, tiek materialinė padėtis“, „Turėti gražią šeimą ir savo namus“, „pasiimti vaiką ir susitvarkyti gyvenimą“, „Kad gerai išsilaikytų mano šeima ir būtų laiminga“ „Tikiuosi geros šeimos, užauginti vaiką ir duoti jai viską“, „Stengsiuosi susitvarkyti gyvenimą, susigrąžinti vaiką ir kad jo daugiau niekada iš manęs neatimtų“, „Pasiimsiu vaiką ir gyvensim kartu“

4. TYRIMO APIBENDRINIMAS

Pagrindinis šio tyrimo tikslas – ištirti, kokios yra oficialios vaikų patekimo į kūdikių namus priežastys ir kokį subjektyvų požiūrį apie šias priežastis yra susidarę tėvai. Tyrimo metu stengtasi pažvelgti giliau ir paanalizuoti tėvų požiūrį ne tik į vaikų patekimo į kūdikių namus priežastis, bet ir į kitus dalykus, tokius kaip pačių motinų vaikystės išgyvenimai, galimos sąsajos tarp motinų santykių su tėvais ir jų pačių santykių su savais vaikais, požiūrį į išsilavinimą, darbą, pastangas kabintis į gyvenimą ir keisti esamą situaciją.

Gauti rezultatai parodė, kad 94,5 % vaikų į kūdikių namus atvyksta iš ligoninių, daugiau nei pusė iš jų - iš naujagimių skyrių. Didesnė dalis atvykstančių kūdikių yra registruoti kaip vienišų motinų vaikai.

Tyrimo metu paaiškėjo, kad į Vilniaus kūdikių namus patenkantys kūdikiai, patenka lygiai dėl tokių pačių priežasčių kaip ir kiti vaikai visoje Lietuvoje. Pagrindinės priežastys yra dvi: tėvų girtavimas, bei tėvystės įgūdžių stokojimas ir vaikų nepriežiūra. Toliau rikiuojasi kitos, dažnai viena su kita susijusios priežastys – skurdas, netinkamos buitinės, materialinės sąlygos, asocialumas, narkomanija, tėvų psichinės ligos ir su tuo susijęs nesugebėjimas prižiūrėti vaiko. Į kūdikių namus taip pat patenka vaikai dėl įgimtų negalių ir raidos sutrikimų.

Lyginant vaikų grupes, padalintas pagal tai, iš kur – miesto ar rajono – vaikai atvyko, pastebėta, vaikų, registruotų rajone mažiau, tačiau rajone situacija prastesnė nei mieste. Rajone daug didesni tėvų girtavimo, skurdo, įgimtų vaikų ligų bei tėvų psichinių ligų mastai. Vaikai atvykstantys iš miesto tik dėl narkotikų vartojimo šeimoje dažniau už rajoninius vaikus pakliūna į kūdikių namus.

Tyrimo rezultatai rodo, kad daugiau nei pusė Vilniaus kūdikių namuose besilankančių mamų yra įgiję aukštesnį nei vidurinį išsilavinimą, didesnė dalis dirbančios, priskiriančios save prie gaunančių vidutines pajamas.

Gauti tyrimo rezultatai rodo, kad subjektyvi motinų nuomonė visiškai skiriasi nuo oficialiai pateikiamų vaikų patekimo į kūdikių namus priežasčių. Tik kelios motinos pripažįsta, kad vaikai į kūdikių namus pateko dėl jų girtavimo, netinkamo gyvenimo būdo, dauguma mano, kad vaiką prižiūrėjo gerai. Motinos nelinkusios manyti, kad vaikų patekimo į kūdikių namus priežastys gali būti susijusios su jų gyvenimo būdu ir elgesiu. Tačiau mamos linkusios kaltinti save dėl to, kad vaikai pateko į kūdikių namus.

Tyrimas parodė, kad dauguma tiriamųjų užaugo su abiem tėvais, šeimose, kuriose negirtaujama, tėvų jautėsi mylimos, tačiau visai gali būti, kad visa tiesa nepasakoma. Išanalizavus, kaip tiriamosios ruošėsi sutikti naują gyvybę, kyla prielaida, kad šeimoje nebuvo mokoma atsakomybės, pareigingumo, priežiūros, nes dauguma respondenčių specialiai būsimai motinystei nesiruošė.

Kūdikių namų personalu – socialiniais darbuotojais – dauguma tiriamųjų pasitiki ir bendrauja nuoširdžiai; tiesiogiai su jų vaikais dirbančiomis darbuotojomis motinos yra patenkintos, mano, kad jų vaikai prižiūrimi.

Gauti duomenys rodo, kad dabartinėje situacijoje, šios moterys, jų pačių nuomone, stengiasi savo vaikus kūdikių namuose lankyti, dauguma įsidarbino, siekia pagerinti buitines sąlygas ir susigrąžinti vaiką į šeimą.

Kalbant apie pagalbą, maždaug pusei respondenčių atrodo, kad joms jokių problemų nekyla ir joms nereikalinga jokia pagalba. Analizuojant šiuos atsakymus peršasi išvada, kad šios moterys yra visiškai neambicingos, nežiūri į priekį, abejingos bet kam, joms nekyla problemų, todėl nereikia pagalbos – nieko nereikia, pinigų užtenka tiek, kiek yra, tolimesnių siekių nėra.

Išanalizavus, kokie dalykai yra svarbūs moterims, savo vaikus auginančioms kūdikių namuose, paaiškėjo paradoksali situacija – svarbiausia geri santykiai su vaikais.

Vis dėl to minčių, nors ir paprastų, bet įgyvendinamų, realių minčių ateičiai dauguma apklaustųjų turi – tikisi, kad „gyvenimas pagerės“, „viskas bus gerai“, „gyvensim visi kartu ir sveiki“.

5. IŠVADOS

1. Kasmet Lietuvoje tėvų globos netenka apie 3 tūkstančius vaikų, kurių dauguma apgyvendinami valstybinėse vaikų globos institucijose. Pagrindinės kūdikių ir vaikų patekimo į globos institucijas priežastys yra tėvų girtavimas bei tėvystės įgūdžių stoka ir vaikų nepriežiūra..

2. Atliktas tyrimas parodė, kad kūdikiai ir vaikai į Vilniaus kūdikių namus dažniausiai patenka dėl tokių pat priežasčių kaip ir kiti Lietuvos vaikai: dėl tėvų girtavimo ir vaikų nepriežiūros, rečiausiai – dėl tėvų psichinės ligos bei visiško sąlygų neturėjimo kūdikiui auginti.

3. Išanalizavus gautus rezultatus paaiškėjo, kad dažniausiai vaikus kūdikių namuose lanko motinos, maždaug pusė yra įgiję aukštesnį nei vidurinį išsilavinimą, didesnė pusė šiuo metu yra dirbančios ir priskiriančios save prie vidutinės pajamas gaunančių asmenų.

4. Atliktas tyrimas patvirtino hipotezę, kad motinos savo elgesyje, gyvenimo būde vaikų patekimo į kūdikių namus priežasčių nemato, kadangi atlikus gautų duomenų analizę pastebėta, kad motinos nepripažįsta oficialiai paskelbtų vaikų patekimo į kūdikių namus priežasčių

5. Tyrimo rezultatai rodo, kad dėl susiklosčiusios situacijos motinos dažnai išgyvena kaltės, gėdos, pykčio bei skausmo jausmus.

6. Hipotezė, kad vaikus praradusioms, bet kūdikių namuose juos lankančioms motinoms būdingas kaltės jausmas bei noras vaikus susigrąžinti, pasitvirtino.

7. Sąsajų tarp motinų vaikystės patirties ir jų vaikų atsiradimo kūdikių namuose priežasčių nustatyti nepavyko, tačiau peršasi išvada, kad tiriamosios tiesos nesakė. Tyrimo rezultatai rodo, kad laukti, atsakingai ruoštis bei tinkamai rūpintis kūdikiu šeimoje tos moterys neišmokytos.

8. Atliktas tyrimas rodo, kad motinų požiūris į dabartinę situaciją yra palankus ir optimistiškas, daugelį dalykų jos vertina teigiamai, didžioji dauguma stengiasi gerinti esamą padėtį, ruošiasi susigrąžinti vaikus į šeimą ir kuria gražius planus ateičiai.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Daulenskienė J., Radzevičienė L., Ruškus J. Ne šeimoje augančių ankstyvojo amžiaus vaikų emocinės raiškos ypatumai. // Specialusis ugdymas, Nr. 1(6), Vilnius, 2002, p.
2. Garnezy, N., Children in Poverty: Resilience Despite Risk, Psychiatry 56. 1993
3. Lazutka R. Vaikų globos kaštai Lietuvoje, Vilnius, 1999
4. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: 2000-07-18 Nr. VIII-1864 // Valstybės žinios-2000, Nr. 74
5. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (Žin., 2002, Nr. 36-1340)
6. Lietuvos Respublikos vaiko globos įstatymas, 1998, Nr. VIII-674 (Žin., 1998, Nr. 35-933)
7. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 1996, Nr. 1-1234 (Žin., 1996, Nr. 33-807)
8. Moore, K. A. 1998 how Do State Policy Makers Think about Family Process and Child Development in Low Income Families? Washington, DC
9. Nutarimas dėl vaiko gerovės politikos koncepcijos patvirtinimo, 2003, Nr. IX-1569 (Žin., 2003, Nr. 52)
10. Radzevičienė L., Ruškus J. Kūdikių namų auklėtinių emocijų raiškos plėtotės galimybės. // Specialusis ugdymas, Nr. 2 (5), Vilnius, 2001, p. 64-75
11. Radzevičienė L.,
12. Ruškus J., Negalės fenomenas, Šiauliai, 2002
13. Socialinis pranešimas, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Prieiga per internetą: www.socmin.lt (2007-04-03)
14. Kondrotaitė G., Socialinės rizikos šeimos Lietuvoje: atvejo studija. //Filosofija. Sociologija, Nr. 4, Vilnius, 2006 p. 55-60
15. Sutton C. Socialinis darbas, bendruomenės veikla ir psichologija, Vilnius, 1999
16. Svarbus kiekvienas vaikas, Vilnius, 2005
17. Vaiko globos organizavimo nuostatai, 2002, Nr. 405 (Žin., 2002, Nr. 35)
18. Vaiko laikinosios globos (rūpybos) organizavimo nuostatai, 2002, Nr. 56 (Žin., 2002, Nr. 68)
19. Vaiko teisių konvencija, Vilnius, 2001

20. Vaikų psichologinis konsultavimas, Vilnius, 1999
21. Vaiko teisių padėtis Lietuvos stacionariose globos ir ugdymo įstaigose, Vilnius, 2006
22. Vaikų raidos sutrikimai, sud. A. Prasauskienė, Kaunas, 2003
23. Valickas G. Psichologinės asocialaus elgesio ištakos, Vilnius, 1997
24. Woititz J. G., Suaugę alkoholikų vaikai, Kaunas, 1999
25. Žukauskienė R. Raidos psichologija, Vilnius, 2002

ANKETA IŠ VAIKŲ BYLŲ

DUOMENYS APIE VAIKĄ

1. Kokio amžiaus vaikas pakliuvo į kūdikių namus?

- 1) iki 1 mėn.,
- 2) nuo 1 mėn. iki 2 mėn.,
- 3) nuo 2 mėn. iki 6 mėn.,
- 4) nuo 6 mėn. iki vienerių metų,
- 5) virš vienerių metų.

2. Gimimo vietovė:

- 1) miestas,
- 2) rajonas.

3. Iš kur atvežtas vaikas?

- 1) iš ligoninės,
- 2) iš kitur.

4. Dėl kokių priežasčių vaikas pakliuvo į ligoninę?

- 1) po gimimo,
- 2) profilaktiškam patikrinimui prieš apgyvendinant kolektyve,
- 3) dėl ligos (jo ten niekas nelankė ir namo nebepasiėmė),
- 4) dėl įgimtos negalės.

5. Dėl kokių priežasčių vaikas augs kūdikių namuose?

- 1) vaikas turi sveikatos problemų, jam reikalinga nuolatinė medikų priežiūra,
- 2) šeima asociali, pavojinga aplinka vaikui,
- 3) dėl alkoholio vartojimo šeimoje,
- 4) dėl narkotikų vartojimo šeimoje,
- 5) vaikas šeimoje buvo neprižiūrėtas,
- 6) dėl skurdo,
- 7) dėl prastų buitinių sąlygų,
- 8) dėl vieno iš tėvų psichinės ligos,
- 9) nėra jokių sąlygų auginti vaikui,
- 10) kita.....

6. Kas užregistravo vaiko gimimą?

- 1) tėvai (motina, tėvas),
- 2) Vaikų teisių apsaugos tarnybos specialistas,-ė.

DUOMENYS APIE MOTINĄ

7. Kiek metų buvo motinai gimdant šį vaiką?

.....

8. Kelintas vaikas gimė motinai?

.....

9. Kur augs kiti vaikai?

- 1) augina patys tėvai,
- 2) augina seneliai,
- 3) paimti į globą,
- 4) kitose globos įstaigose,

- 5) įvaikinti,
- 6) duomenų nėra.

DUOMENYS APIE TĖVĄ

10. Ar įrašytas tėvas į vaiko dokumentus?

- 1) taip,
- 2) ne.

2 priedas

Gerbiamieji,

Vilniaus universitete Socialinio darbo katedroje šiuo metu atliekamas tyrimas apie kūdikių ir vaikų patekimo į kūdikių namus priežastis. Maloniai tikimės Jūsų pagalbos bei bendradarbiavimo atsakant į klausimus, kadangi pasidalindami savo patirtimi Jūs galite prisidėti prie globos sistemos gerinimo bei efektyvesnio išskylančių problemų sprendimo. Į klausimus atsakykite apibraudami Jums tinkantį ar tinkančius kelis atsakymo variantus. Jei atsakymų variantai nepateikti, prašome pateikti savo nuomonę.

Dėkojame už bendradarbiavimą.

1. Kiek metų buvo vaikui, kai jis pateko į kūdikių namus?

(*įrašykite*).....

2. Dėl kokių priežasčių Jūsų vaikas pakliuvo į kūdikių namus?

- 1) dėl įgimtos vaiko ligos, reikalinga pastovi medikų priežiūra
- 2) dėl netinkamo Jūsų gyvenimo būdo,
- 3) dėl netinkamų buitinių sąlygų,
- 4) dėl netinkamų materialinių sąlygų,
- 5) dėl per dažno alkoholio vartojimo Jūsų namuose,
- 6) dėl netinkamos vaiko priežiūros,
- 7) dėl to, kad neturite tinkamų motinystės/ tėvystės įgūdžių,
- 8) nežinote dėl ko, - atrodo viskas buvo gerai,
- 9) manote, dėl to, kas atsitiko, kalti aplinkiniai,
- 10) kita.....

.....

3. Kaip manote, ar alkoholio vartojimas turėjo įtakos tam, kad vaikas pateko į kūdikių namus?

- 1) taip 2) ne 3) iš dalies 4)

kita.....

4. Kaip manote, ar Jūsų gyvenimo būdas galėjo būti vaiko patekimo į kūdikių namus priežastimi?

- 1) taip 2) ne 3) iš dalies 4)

kita.....

5. Jūsų nuomone, Jūs vaiką prižiūrėjote:

- 1) labai gerai,
- 2) jis buvo prižiūrėtas, švarus ir pavalgęs,
- 3) prižiūrėjau, kaip galėjau ir mokėjau,
- 4) neprižiūrėjau,
- 5) kita.....

.....

6. Kokius jausmus išgyvenote, kai vaikas pateko į kūdikių namus?

- 1) gėdą,
- 2) skausmą,
- 3) kaltę,
- 4) pyktį,
- 5) palengvėjimą
- 6) laisvę
- 7) ramybę
- 8) džiaugsmą
- 9) kita.....

.....

7. Kaip jaučiatės vertindami susiklosčiusią situaciją?

- 1) stengiuosi apie tai negalvoti,

- 2) kaltinu save,
- 3) kaltinu kitus (kaimynus, giminaičius, Vaikų teisių apsaugos tarnybą, seniūnijų darbuotojus),
- 4) jaučiu praradimą,
- 5) jaučiuosi gerai

8. Kokioje šeimoje Jūs užaugote?

- 1) šeimoje su abiem tėvais,
- 2) šeimoje, kurioje buvo vienas iš tėvų,
- 3) pas senelius,
- 4) pas giminaičius,
- 5) globos įstaigose,
- 6) šeimoje, kur buvo dažnai girtaujama,
- 7) kita.....

9. Kokie santykiai Jus siejo su tėvais?

- 1) tėvai mane mylėjo, manimi rūpinosi,
- 2) man tėvai buvo pavyzdys,
- 3) tėvai manęs nemylėjo, manimi nesirūpino,
- 4) tėvams rūpėjo kiti dalykai, o ne bendravimas su vaikais,
- 5) kita.....

10. Kaip ruošėtės būsimai tėvystei?

- 1) reguliariai lankiausi moterų konsultacijoje,
- 2) skaičiau specialią literatūrą,
- 3) konsultavausi su specialistais,
- 4) konsultavausi su draugėmis,
- 5) mečiau rūkyti ir nebevartojau alkoholio,
- 6) specialiai nesiruošiau,
- 7) specialiai nesiruošiau, viskas ir taip aišku,
- 8) kita.....

11. Koks buvo Jūsų bendravimas su vaiku iki jam patenkant į kūdikių namus?

- 1) artimas,
- 2) draugiškas
- 3) ryšio nebuvo
- 4) nežinau
- 5) kita.....

12. Dešimtbalėje sistemoje įvertinkite savo tėvystės įgūdžius.

.....

13. Kaip dažnai aplankote vaiką kūdikių namuose?

- 1) kartą per savaitę,
- 2) kartą per dvi savaites,
- 3) kartą per mėnesį,
- 4) kai turiu laiko,
- 5) kai leidžia darbo grafikas,
- 6) kita.....

14. Jei lankote retai, kokios tokio lankymo priežastys?

- 1) toli važiuoti,
- 2) neturiu pinigų, neturiu ką vaikui atnešti,
- 3) nežinau,
- 4) negaliu paaiškinti,
- 5) kita.....

15. Kokie Jūsų planai dėl vaiko susigrąžinimo į šeimą?

- 1) kadangi vaikui reikalinga nuolatinė slauga, į namus pasiimti neįmanoma,
- 2) ketinu pasiimti artimiausioje ateityje,
- 3) pasiimčiau, bet dėl nesuprantamų man priežasčių VTAT neleidžia,
- 4) pasiimsiu, kai susitvarkysiu gyvenimą,
- 5) pasiimti kol kas neketinu, nes vaikui čia geriau,
- 6) kita

16. Kokių priemonių ėmėtės, pakeisti esamai situacijai?

- 1) pakeičiau gyvenimo būdą,
- 2) nustojau vartoti alkoholį,
- 3) pagerinau buitines sąlygas,
- 4) įsidarbinau,
- 5) kol kas nesiėmiau nieko,
- 6) kita.....

17. Kokie Jūsų santykiai su kūdikių namų socialiniais darbuotojais?

- 1) nepasitikiu jais,
- 2) atvirai rodau priešišumą,
- 3) bendrauju nerodydamas jokių emocijų,
- 4) pasitikiu jais,
- 5) nuoširdžiai bendrauju, sulaukiu palaikymo, gerų patarimų,
- 6) kita.....

18. Kaip grupės personalas rūpinasi Jūsų vaiku?

- 1) labai gerai, esu patenkinta/-as,
- 2) prižiūri gerai, vaiku rūpinasi,
- 3) niekas geriau nei aš mano vaiko neprižiūrės geriau,
- 4) esu nepatenkinta/-as
- 5) manau mano vaiką skriaudžia,
- 6) kita.....

19. Ar manote, kad sprendžiant įvairius su vaikų priežiūra susijusius klausimus, Jums reikėtų pagalbos, patarimo?

- 1) taip 2) ne 3) iš dalies 4) problemų nekyla

20. Ar manote, kad sprendžiant su buitimi susijusius klausimus Jums reikėtų pagalbos, patarimo?

- 1) taip 2) ne 3) iš dalies 4) problemų nekyla.

21. Kokios Jums pagalbos labiausiai reikėtų dabar?

- 1) psichologinės,
- 2) materialinės
- 3) konsultacijų įvairiais klausimais (pvz. teisiniais),
- 4) tėvystės/motinstės ir buitinių įgūdžių tobulinimo,
- 5) nereikia jokios pagalbos,

6) kita.....
.....

22. Jūsų lytis

- 1) Moteris 2) Vyras

23. Motinos amžius

.....
.....

24. Jūsų išsilavinimas

- 1) aukštasis,
2) nebaigtas aukštasis,
3) aukštesnysis,
4) nebaigtas aukštesnysis,
5) profesinis,
6) vidurinis,
7) nebaigtas vidurinis,
8) pagrindinis,
9) kita.....
.....

25. Jūsų šeimyninė padėtis

- 1) ištekėjusi/vedęs,
2) išsiskyrusi, -ęs,
3) gyvenate su partneriu, -e,
4) vieniša, -as.

26. Ar turite pastovų darbą?

- 1) taip, turiu
2) turiu, tačiau nepastovų,
3) šiuo metu nedirbu, bet ankščiau dirbau,
4) ne, neturiu,
5) niekada neturėjau,
6) neseniai įsidarbinau, norėdama/-as pagerinti materialines/buitines sąlygas,
7) kita.....
.....

27. Kokiai grupei žmonių priskirtumėte savo šeimą?

- 1) pasiturinčių,
2) vidutines pajamas gaunančių,
3) skurdžiai gyvenančių,
4) vargšų,
5) kita.....
.....

28. Kokie dalykai Jums yra svarbūs?

- 1) darni šeima,
2) geri santykiai su vaikais,
3) geri santykiai su aplinkiniais,
4) dvasingumas,
5) darbštumas,
6) atsakomybė,

7) kita.....
.....

29. Ko tikėtės ateityje iš savo gyvenimo apskritai?

.....
.....

Labai dėkojame už atsakymus!